

שרשרת הדורות

Sharsheret Hadorot

חקר תולדות המשפחה היהודית

סדר י"ג מס' 3

החברה הגניאלוגית הישראלית

אוגוסט 2005

תוכן העניינים

1	בשער
2	משולחנה של חנה פורמן, יו"ר החברה הגניאלוגית הישראלית
3	משפחת טולידאנו בגיברלטר יעקב טל טולידאנו
8	החיפוש באינטרנט אחר משפחת קניגסבוך יעקב רוזן
12	מסע בעקבות אתמול נשכח אור אלכסנדרוביץ'
16	משפחות המתייחסות לדוד המלך אבישי אלברום
18	הפנס העולמי של יהודי קונסטנצין (אלג'יריה) מטילדה טג'ר
19	מפתח לרשימת ביחרים מקונסטנצין (אלג'יריה) וערי המחוז משנת 1880 מטילדה טג'ר
20	רשימת מהספרייה הרייט קסו
21	ספרים
22	האובססיה הגזענית של הנציונל-סוציאליסטים והשפעתה על מחקר הגניאלוגיה היהודית בגרמניה סיכום חלק שלישי הרולד לואין
23	מאמרים מעיתונים זרים מטילדה טג'ר ואסתר רמון

בשער

אין זה חדש שהעיסוק בגניאלוגיה מרתק. מדמים אותו לעבודה בלשית, מתובלת בפרקי היסטוריה, גיאוגרפיה, ספרות, ואפילו קצת רכילות לפעמים – אם נוהרים שלא להגזים בכך. והנה גיליונו עוסק הפעם, ברוב מאמריו, בגניאלוגיה גופא, כלומר חקר משפחות ממש, כמעט מבלי להזדקק לתמיכה מתחומים נוספים. עם זאת, הוא מגוון, ואני מקווה שכל קורא ימצא בו משהו המתאים לשטח ההתעניינות שלו.

שלושה מאמרים עוסקים בסיפורי משפחות. **יעקב טל טולידאנו** מגיש לנו תיאור מקיף ומפורט מאוד של ענף המשפחה בגיברלטר. ראשוני בני המשפחה התיישבו שם לפני כמאתיים שנה, והיו מאז חלק בלתי נפרד מהמקום וגם מהתמורות שחלו בו. משפחת שלוש הידועה מיוצגת במאמרו המעניין של **אור אלכסנדרוביץ**, והמחבר אף פותר בו חידה בדבר "אח נעלם", שהיתה קיימת במשפחה שנים רבות. נקודת המוצא של **יעקב רוזן**, המדבר במאמרו על משפחת אמו, היא חוויה שאחדים מאיתנו כבר חוו אותה: בני משפחתו הנמצאים בארץ היו בטוחים שכל משפחת אמו אבדה בשואה, והנה מתברר שאין הדבר כן. פגישה מקרית פתחה את הצוהר הראשון – ולאחר מכן, בעבודה מאומצת ובעזרת האינטרנט היו פריצות דרך רבות ובני משפחה חדשים נמצאו. מר רוזן ממשיך להפש ולגלות גילויים חדשים, וכולנו מקווים שיהיה המשך למאמר מרגש זה.

נושא שאינו מרפה מהעוסקים בגניאלוגיה הוא שאלת ההתייחסות לבית דוד, ובמשך מאות שנים – למעשה מאז ימי חז"ל ועד היום – מעסיקה שאלה זו את מחפשי ייחוס המשפחות ובוני אילנות היוחסין. הרב **אבישי אלבוים** מתאר במאמרו את השתלשלות החיפושים האלה, על מה הם מבוססים ומה מידת הוודאות של התוצאות והמסקנות. כצפוי, תשובתו היא תיק"ו, כי מאחר שאין לנו עדות כתובה על שושלת ישירה מאב לבן מדוד המלך, יהיה עלינו לקוות שאליהו התשבי יתרוץ גם את הקושיה הזו.

לשמחתנו, מתרחב המחקר הגניאלוגי ומושך אליו יותר ויותר אנשים, וכנסים גניאלוגיים מקומיים ובינלאומיים מתקיימים כל הזמן. **מטילדה טג'ר** מספרת על החוויה המיוחדת שחוו באי הכנס העולמי של יהודי קונסטנצין שבאלג'יריה, שהתקיים בירושלים, ומוסיפה פרטים מאירי עיניים על ההיסטוריה והגיאוגרפיה של המקום ותולדות היהודים בו. כהשלמה בעניין קונסטנצין, מביאה גב' טג'ר לידיעתנו מקור חשוב לחוקרי עיר זו והמחוז: מפתח לרשימת בוחרים משנת 1880, שהועלה לאינטרנט וניתן לעיין בו.

המדורים הרגילים שלנו מופיעים גם הם, כמובן: דבריה של נשיאת חג"י גב' **חנה פורמן**, סיכומי מאמרים מכתבי העת הגניאלוגיים בחוץ לארץ, חדשות מהספרייה מאת הספרנית שלנו **הרייט קסו** וביקורת ספרים – הפעם רק ספר אחד אבל חשוב. כמו כן מופיע סיכום החלק השלישי של המאמר על השפעת הנציונל-סוציאליסטים על מחקר הגניאלוגיה היהודית בגרמניה, מאת ארנסט קלמן, מתוך כתב העת *Stammbaum*. בכך מסתיימת הסדרה, שסוכמה בצורה תמציתית ובהירה בידי חברנו **הרולד לואין**.

ואחרון אחרון חביב, ויותר מכך – חשוב! אנא שימו לב לשתי הודעות: ההודעה הראשונה היא על יום העיון השנתי הראשון שמקיימת החברה הגניאלוגית הישראלית, והשנייה קוראת למתנדבים להצטרף לפרוייקטים חדשים של החברה. היענו לקריאות אלה ומובטחים לכם עניין וסיפוק רב!

יוכבד קלוזנר

משולחנה של חנה פורמן יו"ר החברה הגניאלוגית הישראלית

הכללי. כמו כן ניתנו מספר הרצאות חוזרות מהכנס וכך
יכלו גם מי שלא השתתפו בו לשמוע וליהנות.

הכנס הבינלאומי ה-25 לגניאלוגיה יהודית התקיים
השנה בלס וגאס נבדה, ארה"ב – Las Vegas,
Nevada. מספר מועט של חברים שלנו השתתפו בו.

אנחנו ממשיכים במאמץ לאתר את מגישי דפי העד ליד
ושם. הקוראים בישראל מוזמנים לנסות ולעזור. אנא
בקרו בדף האינטרנט המיוחד באתר חג"י:
[http://www.isragen.org.il/NROS/Research/Y
Search for Submitters of
Pages of Testimony in Israel](http://www.isragen.org.il/NROS/Research/YSearch%20for%20Submitters%20of%20Pages%20of%20Testimony%20in%20Israel)

מתבקשים מתנדבים נוספים להמשיך העבודה על
מיחשוב חומרים ארכיוניים והפיכתם לבסיסי נתונים.
לפרטים והסברים על העבודה נא לפנות אל: רוז פלדמן
בכתובת: rosef@post.tau.ac.il
זו הזדמנות נוספת להודות לכל המתנדבים שכבר
שוקדים על המלאכה.

אל תשכחו לעדכן שינויים בכתובת, מספר טלפון
וכתובת דוא"ל במקרה שחל בהם שינוי.

כתובתי: ehfurman@netvision.net.il ניתן
לכתוב בעברית. או ת.ד. 86 קרית גת 82100

גליון י"ט - 3 מגיע אליכם באמצע חופשת הקיץ
בפעילות הסניפים השונים של IGS.

כהמשך לכנס הבינלאומי לגניאלוגיה יהודית שנערך
בירושלים בקיץ 2004 החלה לפעול ועדת קידום
תכניות (פרוייקטים), על מנת להמשיך את התנופה
שהביא עמו הכנס ובניית המשך להתעניינות הגוברת
בתחומים השונים של הגניאלוגיה בדרך של קיום ימי
עיון.

יום העיון השנתי הראשון בגניאלוגיה יהודית יתקיים
ביום שני, כ"ו חשוון תשס"ו - 28 בנובמבר 2005
בבית התפוצות, בתל אביב:

שורשים משפחתיים בארץ ישראל ובעולם.

לקראת סוף חודש יוני יצא קול קורא להודיע על הכנס
ולהזמין מרצים להשתתף בפועל. עד סוף חודש אוגוסט
2005 ייקבע מי הם המרצים המשתתפים ביום עיון זה.
פרטים נוספים והסברים תוכלו למצוא באתר IGS
בראש הדף הראשי.

מגוון ההרצאות בשנת הפעילות המסתיימת שמר על
מרחב הנושאים השונים בין המחקר האישי והמחקר

משפחת טולידאנו בגיברלטר יעקב טל טולידאנו

טולידאנו שהגיע בשנת 1715 ממרוקו (מקנאס?) ואת אסתר **טולידאנו** ילידת גיברלטר. בשנת 1779 הטילו הספרדים, בסיוע הצרפתים, מצור על גיברלטר, שנמשך עד שנת 1783. הבריטים האיזו באוכלוסיה האזרחית לפנות את גיברלטר, עד יעבור זעם. ביום 5 בפברואר 1783 הסתיים המצור, ובספטמבר של אותה שנה נחתם חוזה שלום. וביום 8 במאי 1783 הביאה ספינה ונציאנית מספר יהודים מאנגליה לגיברלטר, וביום אחד ביולי הגיעה אניה עם איטלקים ויהודים מגינואה. למחרת חזרו לגיברלטר יהודים מטנג'ר.

בשנת 1791 אנו מוצאים בגיברלטר 2,890 תושבים, מהם 680 יהודים, בתוכם חמש משפחות **טולידאנו**: יהודה טולידאנו, א' טולידאנו, ח' טולידאנו, מ' טולידאנו ויעקב טולידאנו. עיקר המסחר היה בידי היהודים, והיו ביניהם גם בעלי מקצועות: סנדלרים, חייטים, צבע, כורך ספרים, רואה חשבון, רופא (הרופא האזרחי היחיד בגיברלטר), וכן מסעדנים, סיטונאים, פקידים, סבלים, משרתים (גברים וגם נשים), מתווכים, רוכלים, קמעונאים וגם מלח אחד.

בשנת 1804 ובשנת 1814 פרצו מגפות בעיר בהן מתו 7,070 אזרחים. באותה עת היו בגיברלטר 1,657 בתים בחמש שכונות, בהם התגוררו 10,136 תושבים שהתחלקו, פחות או יותר לפי מוצאם: היהודים גרו בשכונות Kings Bastion, Town Range (יחד אתם גרו הבריטים), Cooperage (יחד עם האיטלקים, הפורטוגזים והספרדים).

במפקד האוכלוסין שנערך בשנת 1844 נמצאו בגיברלטר 15,823 תושבים אזרחים מהם 12,271 היו בני הדת הקתולית (בעיקר ספרדים ואיטלקים), 1,690 יהודים, 1,402 פרוטסטנטים, 10 מוסלמים ו-450 מדתות אחרות. התושבים היהודים של גיברלטר היו הקבוצה הדתית הממושמעת והשקטה ביותר, או כפי שכותב H.W. Howes בספרו אודות גיברלטר:

"What was Gibraltar like at this time, a year when Gibraltar seems to have had a measure of prosperity? A writer says that the native Jews formed the most quiet and orderly part of the population..."

[מה היתה גיברלטר באותה תקופה, שנה שבה נהנתה גיברלטר ממידה רבה של שגשוג? סופר טוען כי היהודים המקומיים היוו את הקבוצה השקטה והמסודרת ביותר באוכלוסיה].

גיברלטר הייתה דו-לשונית, שפות הדיבור היו אנגלית וספרדית. היהודים נטו, יותר מכל קבוצה אתנית

ליהודים יש חלק נכבד בביסוסה של גיברלטר כמושבה בריטית, במיוחד בימיה הראשונים. את חצי האי גיברלטר כבשו הבריטים מידי הספרדים בשנת 1704. בחוזה השלום הוכנס סעיף, לפי חביעת הספרדים, האוסר התיישבות של יהודים בגיברלטר, אולם הבריטים לא קיימו סעיף זה. הספרדים המעטים שהתגוררו שם נטשו את המקום לאחר הכיבוש ועברו לספרד, ואולם הבסיס הצבאי שהקימו הבריטים היה זקוק לעורף כלכלי אזרחי לקבלת שירותים שונים. עד 1727 לא הייתה בגיברלטר התיישבות אזרחית גדולה מחשש שהספרדים יחזרו ויכבשו אותה, ואמנם הם הטילו מצור עליה, ללא הצלחה. בשנת 1728 התחילו היהודים לבנות בתים למרות ההגבלות של השלטון.

בשנת 1753 אנו מוצאים בגיברלטר 1,816 אזרחים מלאומים שונים, מהם 575 יהודים. את רוב האספקה, בעיקר את האספקה הטריה, רכשו שלטונות הצבא הבריטי במרוקו. קשרי המסחר בין הצבא הבריטי לסוחרים צפון אפריקה דרבנו את יהודי מרוקו, רובם מטנג'יר וטטואן, לבוא ולהתיישב בגיברלטר, כשזו השתוקקה לתושבים.

במפקד האוכלוסין שנערך בגיברלטר בשנת 1759, בו נרשמו התושבים שהגיעו לגיברלטר החל משנת 1704 ועד עריכת המפקד, נמנו 22 משפחות יהודיות, ביניהן משפחות **אבודרהאם**, **אזולאי**, **אקריס**, **אנאהורי**, **אלישר**, **בובדי** (BUBDY), **אביקסיס**, **בנוקו**, **בנעטר**, **בנעמארה**, **קונקי** (CONQUI), **קרוואלהו** (CARVALHO), **פראריס** (FERRARES), **גביוזן**, **לוי**, וכן משפחת **לוי-בנוקו**, שהתגוררה בגיברלטר כבר בשנת 1726 ומשפחתו של שלמה **טולידאנו**, שהגיעה לגיברלטר כבר בשנת 1715.

בשנת 1766 כותב איילה (Ayala), ספרדי שונא ישראל מובהק, את הדברים הבאים: "לרוב היהודים שבגיברלטר היו חנויות והם עסקו גם במיווך, וכפי שידוע, ברמיה ובהלוואה בריבית קצוצה, כפי שהם נוהגים בכל מקום. ויש להם בית כנסת, ומתפללים בו בצורה גלויה". אכן, בספרד של אותה עת עדיין היו אנוסים שהתפללו בסתר. ועוד הוא כותב, כי את מנהיגם הם מכנים "מלך". הוא טועה, כמובן, כיוון שהמנהיג נקרא "ריש גלותא" – ראש הגולה, והמלה "ריש" התחלפה לו עם המלה "ריי" שפירושה בספרדית מלך.

בשנת 1767 נערך מפקד תושבים נוסף ונמצאו 2,710 תושבים, מהם 783 יהודים. המפקד הבא נערך בשנת 1777 ונמנו 3,210 תושבים, מהם 863 יהודים שחלקם (267) ילידי גיברלטר.

בשנת 1777 אנו מוצאים בגיברלטר את זוהר **טולידאנו** שהגיעה בשנת 1766 מטטואן, את שלמה

אחרת, לדבר בשפה האנגלית, אך לא זנחו את הספרדית.

חלק מטקסי הנישואין של בני משפחות **טולידאנו** מגיברלטר נערכו בבית הכנסת של הספרדים והפורטוגזים, בוויס מרקס (Bevis Marks) Portuguese and Spanish Synagogue בלונדון. היו גם כאלה שהשתקעו באנגליה לצמיתות.

ואלה הם חלק מבני משפחת טולידאנו שהתגוררו בגיברלטר:

1. **שלמה טולידאנו**. נולד במרוקו בשנת 1707, ובשנת 1715, כשהיה בן שמונה, היגר לגיברלטר עם הוריו. הוא רשום במפקד שנערך בגיברלטר בשנת 1777, ובמפקד של שנת 1791 הוא רשום כאלמן. צאצאיו: חיים, רחל, שמחה, חנה, אסתר, אברהם, משה וריינה.
- א. **חיים בן שלמה טולידאנו**. נולד בגיברלטר. התגורר בגיברלטר בשנים 1777-1791. רווק. עסק ברכילות, או כפי שמקצוע זה נקרא באנגלית 'סוטלר' (sutler) במחנה הצבאי הבריטי.
- ב. **רחל בת שלמה טולידאנו**. נולדה בגיברלטר. מופיעה במרשם התושבים שנערך בגיברלטר בשנת 1777 עדיין רווקה, בת 24.

ג. **שמחה בת שלמה טולידאנו**. נולדה 1759 בגיברלטר. מופיעה במפקד האוכלוסין שנערך בגיברלטר בשנת 1777. רווקה, בת 18.

ד. **חנה בת שלמה טולידאנו**. נולדה בגיברלטר 1762. במפקד של שנת 1777 היא רשומה כרווקה בת 15.

ה. **אסתר בת שלמה טולידאנו**. נולדה בגיברלטר 1764.

ו. **אברהם בן שלמה טולידאנו**. נולד בגיברלטר 1766. הוא אינו מופיע במפקד של שנת 1791.

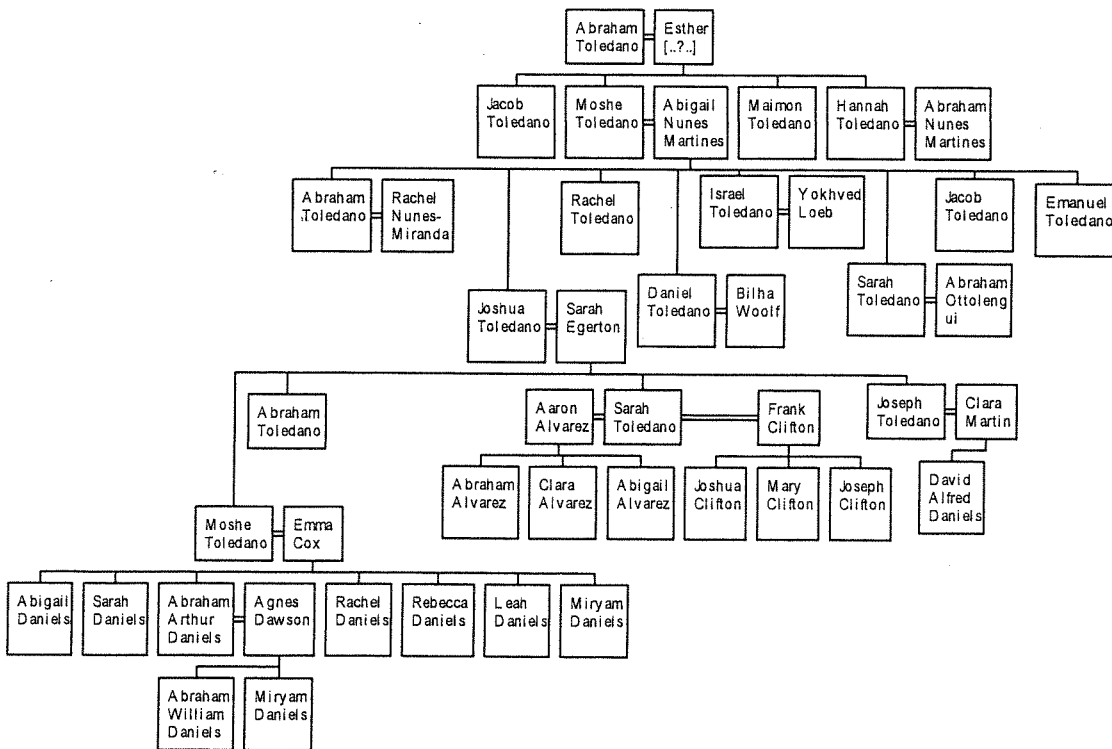
ז. **משה בן שלמה טולידאנו**. נולד בגיברלטר 1768. הוא אינו מופיע במפקד של שנת 1791.

ח. **ריינה (Reyna) בת שלמה טולידאנו**. נולדה בגיברלטר 1772.

2. **אברהם טולידאנו**. נולד בשנת 1710 בערך, ונפטר בגיברלטר לפני שנת 1784. הקביעה ששמו אברהם היא בעקבות הרשום בקשר לחתונות שנים מילדיו, משה וחנה, שנישאו לאחים אביגיל ואברהם **נוניז מרטינס (Nunes Martines)**. במפקד האוכלוסין שנערך בגיברלטר בשנת 1777 הוא אינו רשום. הוא נשא לאשה את אסתר, שנולדה בגיברלטר בשנת תע"ט - 1719, והיא מופיעה במפקדים של השנים 1777, 1784 ו-1791. בשנת 1784 היא רשומה כאלמנה, ומשפחתה בגיברלטר היתה בת שני אנשים. אסתר נפטרה בגיברלטר אחרי שנת 1791.

צאצאי אברהם ואסתר **טולידאנו**: יעקב, משה, מימון וחנה.

Descendants of Abraham Toledano

להלן רשימת צאצאים של אברהם טולידאנו:

א. יעקב בן אברהם טולידאנו. נולד בגיברלטר בשנת 1757. רשום שהתגורר בגיברלטר בשנת 1777 וגם בשנת 1791. יעקב היה יורד-ים.

ב. משה בן אברהם טולידאנו. נולד 1759 בגיברלטר, ומופיע שם במפקד האוכלוסין של שנת 1777, אולם במפקד של שנת 1791 הוא כבר לא בגיברלטר. מצאנו אדם בשם משה בן אברהם טולידאנו, שייתכן שהוא אותו משה, שנשא לאשה את אביגיל נונייז מרטינס בת יוסף נונייז מרטינס והגר מנדוזה (Agar MENDOSA). נישואיו התקיימו בבית הכנסת של הספרדים והפורטוגזים בוויס מרקס בלונדון, ביום חמישי, ה' סיון תקמ"ג (6 ביוני 1783), כתובה מס' N50.11 – 1176.

הצאצאים של משה טולידאנו ואביגיל לבית נונייז מרטינס: יהושע, אברהם, רחל, דניאל, ישראל, שרה, יעקב ועמנואל. כל צאצאיו נולדו באנגליה. רעייתו אביגיל נולדה באנגליה בשנת 1767.

(1) **יהושע בן משה טולידאנו.** הוא מוכר גם בשם יוסף יהושע טולידאנו. נולד בעיר הל (Hull, Yorkshire), יורקשייר, אנגליה, בשנת 1788 ונפטר ביום 13 במאי 1874 בנורטון (Norton), אנגליה. יהושע עסק בקונדיטוריה וייצור ממתקים. הוא נשא לאישה את שרה איגרטון (Egerton), נוצרייה שהתגיירה לפני נישואיה. החופה נערכה ביום ראשון ד' בכסלו תקצ"ז (13 בנובמבר 1836) בבית הכנסת בוויס מרקס בלונדון. שרה נולדה בשנת 1806 בעיר אלסמר (Ellesmer) שבאנגליה ונפטרה בלונדון ב-4 באוקטובר 1859.

הצאצאים של יהושע ושרה: משה, אברהם, שרה ויוסף. כולם נולדו באנגליה. בשנת 1831 שינתה המשפחה את שמה מטולידאנו לדניאלס (Daniels). נכדיו וניניו של יהושע נולדו באנגליה, חלקם עסקו בהופעות קרקס ובהופעות נגינה ובידור. יותר מאוחר היגרו אחדים מבני המשפחה לאוסטרליה, שם הם ידועים בשם דניאלס. להלן תרשים צאצאיו של יהושע בן משה טולידאנו.

(2) **אברהם בן משה טולידאנו.** נולד בלונדון בשנת 1789. נשא לאשה את רחל בת יוסף נונייז מירנדה ואסתר דינה. החופה נערכה ביום ששי בשבת, יג טבת תקס"ו (3 בינואר 1806) בבית הכנסת בוויס מרקס בלונדון. רחל היא נכדתם של יעקב נונייז מירנדה (נולד 1730 בקירוב) מצד האב, ושמואל דינה מצד האם. הוריה של רחל נישאו אף הם בבית הכנסת בוויס מרקס ביום שני, 2 באפריל 1787.

(3) **רחל בת משה טולידאנו.** נולדה בשנת 1791 בעיר הל, יורקשייר, אנגליה.

(4) **דניאל בן משה טולידאנו.** נולד בשנת 1792 בעיר הל, יורקשייר, אנגליה. נשא לאשה את בלהה בת יוסף וולף. החופה נערכה בלונדון בבית הכנסת בוויס

מרקס, ביום ששי בשבת, י"ג בסיון תקצ"ו (16 ביוני 1837).

(5) **ישראל בן משה טולידאנו.** נולד בשנת 1793 בעיר הל, יורקשייר, אנגליה. נשא לאישה את יוכבד בת אריה לייב (Loeb). החופה נערכה ביום ששי בשבת י"ד בשבט תקצ"ד (24 בינואר 1834) בבית הכנסת בוויס מרקס בלונדון.

(6) **שרה בת משה טולידאנו.** נולדה בשנת 1794 בעיר הל, יורקשייר, אנגליה. ביום שני בשבת, י"ד בתשרי תקפ"ו (26 בספטמבר 1825), נישאה לאברהם בן ישראל אוטולנגי (Ottolengi) ומרים לוי. החופה נערכה בבית הכנסת בוויס מרקס בלונדון.

(7) **יעקב בן משה טולידאנו.** נולד בשנת 1796 בעיר הל, יורקשייר, אנגליה.

(8) **עמנואל בן משה טולידאנו.** נולד בשנת 1798 בעיר הל, יורקשייר, אנגליה.

ג. מימון (Mimon) בן אברהם טולידאנו. נולד בגיברלטר בשנת 1760. אנו מוצאים אותו שם בשנת 1777, אולם בשנת 1791 הוא כבר לא בגיברלטר. לא ידוע לאן היגר, כמו כן אין ידיעות אודות נישואין או צאצאים.

ד. חנה בת אברהם טולידאנו. נולדה בגיברלטר בשנת 1762. היא רשומה במפקד שנערך שם בשנת 1777 אולם בשנת 1791 היא כבר לא בגיברלטר. נמצאה אשה בשם חנה בת אברהם טולידאנו אשר יכולה להיות הנדונה ואשר נישאה לגיסה אברהם נונייז מרטינס בנם של יוסף נונייז מרטינס והגר מנדוזה ביום רביעי בשבת, כ"ט באב תקמ"ג (27 באוגוסט 1783). החופה נערכה בבית הכנסת בוויס מרקס בלונדון.

3. חיים טולידאנו. נולד בשנת 1730 בקירוב ונפטר בגיברלטר אחרי שנת 1784, אנו יודעים כי בשנה זו הוא היה מלונאי בגיברלטר, ומשפחתו מנתה ארבע נפשות. צאצאיו: יעקב-חי וריינה.

א. יעקב-חי בן חיים טולידאנו. נולד בגיברלטר ונפטר שם ביום 10 במרס 1831. הוא נשא לאשה את אסתר בת משה טורס (Torres) ביום 22 בספטמבר 1786. בבית הכנסת בוויס מרקס בלונדון. בנם: שמטוב-חיים.

(1) **שמטוב-חיים בן יעקב-חי טולידאנו.** נולד בגיברלטר ביום 11 באוקטובר 1815. הסנדק שלו היה יוסף בנחמו.

ב. ריינה בת חיים טולידאנו. נולדה בגיברלטר ונפטרה שם ביום 29 במרס 1868. היא נישאה בגיברלטר ביום 5 בנובמבר 1823 לשלמה מראש (MARACHE). בנם: חיים.

(1) **חיים בן שלמה מראש וריינה** (לבית טולידאנו). הוא נולד בגיברלטר ביום 18 בספטמבר 1828. הסנדק שלו היה משה טולידאנו.

4. הרב **משה טולידאנו**, מחכמי גיברלטר. הוא בין החותמים בשנת 1739, על שאלה אחת ששאלו חכמי גיברלטר (מלכי רבנן).

5. **דניאל טולידאנו**. נולד בגיברלטר בשנת 1732, ונפטר לפני שנת 1791. בשנת 1777 הוא עדיין בגיברלטר. הוא נשא לאשה את מסעודה, שנולדה בגיברלטר בשנת 1735. היא מופיעה במפקדים של 1777 ו-1791. בתאריך אחרון זה היא כבר אלמנה. צאצאיהם: יהודה ואברהם.

א. **יהודה בן דניאל טולידאנו**. נולד בגיברלטר בשנת 1757, רשום במפקדים של 1777 ו-1791. נשא לאשה את גימול (Gimol), שנולדה בגיברלטר בשנת 1766. משפחתו מנתה ארבע נפשות.

ב. **אברהם בן דניאל טולידאנו**. נולד בגיברלטר בשנת 1760. לפי מפקדי האוכלוסין של השנים 1777, 1791 התגורר בגיברלטר ועסק במלונאות.

6. **(?) טולידאנו**. בן משפחת טולידאנו. נולד במרוקו בשנת 1690 בקירוב ונפטר לפני שנת 1791, כנראה בגיברלטר. הוא נשא לאשה את ג'מילה, שנולדה במרוקו בשנת 1701. ב-1791 היא רשומה כאלמנה בגיברלטר. להם בן בשם לוי.

א. **לוי טולידאנו**. (שמו הפרטי של אביו אינו ידוע) בן ג'מילה. נולד במרוקו בשנת 1755. הוא נסע לגיברלטר בשנת 1768 והוא בן 13 שנה. הוא מופיע במפקד האוכלוסין שהיה בגיברלטר בשנת 1791, והוא אז בן 36, עוסק במלונאות. הוא נשא לאשה את יהודית, שנולדה בגיברלטר בשנת 1767. לוי היה הסנדק של ברוך בן מכלוף **בנאיין** (Benayun), אשר נולד בגיברלטר ביום 5 ביולי 1812.

צאצאי לוי ויהודית: מזל טוב נולדה 1786, התאומות ג'מילה ומרים נולדו 1789 (מרים נישאה לשמואל **מראש**), שלמה נולד 1802, נימול בגיברלטר ביום 27 בינואר 1802 ונפטר שם בשנת 1837, פנחס נולד בתאריך לא ידוע ונפטר בשנת 1822. כל ילדי לוי וג'מילה נולדו בגיברלטר. פנחס בן לוי נשא לאשה את בלידה (Bellida), שנולדה בגיברלטר בשנת 1800 בקירוב ונפטרה שם ביום 9 במרס 1851. צאצאי פנחס ובלידה הם: רחל נולדה 1817, לוי נולד 1818, יהודית נולדה 1820 ונפטרה בגיברלטר בשנת 1900. יהודית נישאה לג'ימס חיים **חדידה** (HADIDA). הבן הצעיר היה פנחס בן פנחס, שנולד באוגוסט 1822, לאחר מות אביו. כל ילדי פנחס ובלידה נולדו בגיברלטר.

7. **(?) טולידאנו**. בן משפחת טולידאנו ששמו הפרטי אינו ידוע. נפטר לפני שנת 1834, כנראה בגיברלטר. לפני שנת 1815 נשא לאשה את שרה. שרה נולדה באי מלטה בשנת 1780 בקירוב ועברה לגור בגיברלטר בשנת 1814. במפקד אוכלוסין שנערך בשנת 1834 בגיברלטר היא רשומה כאלמנה שמקצועה חייטות.

מספר האנשים, גברים ונשים, שעסקו בתקופה זו בחייטות בגיברלטר, היה גבוה במיוחד.

הצאצאים: אסתר, ג'ימס, עליזה (Bliza) ושרה.

א. **אסתר בת (?) טולידאנו** ושרה. נולדה בגיברלטר בשנת 1815 בקירוב. בשנת 1834 היא ואמה רשומות כעוסקות במקצוע החייטות בעיר גיברלטר.

ב. **ג'ימס בן (?) טולידאנו** ושרה. נולד בגיברלטר בשנת 1816 בקירוב. רשום במפקד 1834, עם אמו ושלוש אחיותיו.

ג. **עליזה בת (?) טולידאנו** ושרה. נולדה בגיברלטר בשנת 1820 בקירוב. רשומה במפקד 1834, עוסקת בחייטות.

ד. **שרה בת (?) טולידאנו** ושרה. נולדה בגיברלטר בשנת 1827 בקירוב. רשומה במפקד 1834, כשהיא בת שבע.

8. **(?) טולידאנו**. בן משפחת טולידאנו ששמו הפרטי אינו ידוע. שם אביו יכול להיות משה (כמו השם שניתן לבנו), או חיים (הנחה זו מתבססת על העובדה שמשה, בנו של הנ"ל, היה הסנדק של חיים **מראש** שנולד ביום 16 בספטמבר 1828 בגיברלטר, בנם של שלמה מראש וריינה בת חיים טולידאנו). הוא נשא לאשה את מרים, שנולדה במרוקו בשנת 1743 ועברה לגיברלטר בשנת 1745 בהיותה בת שנתיים. בשנת 1777 היא וילדיה אינם רשומים בגיברלטר, אולם יותר מאוחר, במפקד 1791, היא רשומה כאלמנה. הצאצאים הם: משה ושמה.

א. **שמחה בת (?) טולידאנו** ומרים. נולדה בגיברלטר בשנת 1771, ובמפקד 1777 לא מצאנו אותה, אך היא רשומה במפקד 1791 כרווקה.

ב. **משה בן (?) טולידאנו** ומרים. נולד בגיברלטר בשנת 1757 ונפטר ביום 23 באוקטובר 1828 (אולי בגיברלטר). הוא נשא לאשה את פרסיאדה (Pressiada), שנולדה בשנת 1767 בגיברלטר והיא רשומה שם במפקד 1791. גם משה רשום באותה שנה, עוסק בסנדלרות. בתם היא לונה.

1. **לונה בת משה טולידאנו**. נולדה בגיברלטר בשנת 1804 בקירוב ונפטרה שם ביום 29 בספטמבר 1871. היא נישאה למסעוד **עמאר** בגיברלטר ביום 3 בפברואר 1830.

9. **פנחס טולידאנו**. נולד במרוקו בשנת 1720 והתגורר בגיברלטר. צאצאיו: ברוך וחנה. ייתכן שהוא פנחס בן ברוך טולידאנו, אותו מזכיר פרופ' חיים זעפרני בספרו *השירה העברית במרוקו*, ע' 178, בנושא כתבי יד של פיוטים מגרביים מן המאה הי"ח שמקורם בספרייתו של פנחס טולידאנו מגיברלטר בשנת 1791, ונמצאים היום בהולנד. ראה:

Hebrew and Judaic manuscripts in Amsterdam, public collection I, catalogue of the Bibliotheca Rosenthaliana, Leiden 1973.

203 HS ROS 239.

(4) מזל טוב בת ברוך טולידאנו. היא נישאה לרפאל בן דוד אבולעפיה בבית הכנסת בוויס מרקס בלונדון, ביום ט' סיון תקע"ב (20 במאי 1812). כתובה מס' BIBL. N50. 11-1501

ביבליוגרפיה

בן נאים, יוסף. מלכי רבנן. ירושלים, 1936.
זעפרני, חיים. השירה העברית במרוקו. ירושלים, יד
בן צבי והאוניברסיטה העברית, ירושלים 1984.
Abecassis, Jose Maria, *Genealogia
Hebraica*, Lisbon, 1990
Howes, H.W., *The Gibraltarian*, Medsun,
Gibraltar, 1991

יעקב טל טולידאנו, נולד בירושלים בשנת 1932, חוקר
משפחות טולידאנו מכל העולם (יהודים ושאינם יהודים).

א. חנה בת פנחס טולידאנו. נישאה ליצחק בן שמואל
לחמי ביום י"ג באב תקמ"ב (24 ביולי 1782).
החופה נערכה בבית הכנסת בוויס מרקס בלונדון.
כתובה מספר BIBL. N50. 11-1160

ב. ברוך בן פנחס טולידאנו. נולד במרוקו בשנת
1747 ונפטר בגיברלטר ביום 30 בנובמבר 1828.
ברוך היגר לגיברלטר בשנת 1760 כשהיה בן 13. הוא
היה בגיברלטר בשנת 1777, ויותר מאוחר בשנת
1791 היה שם מלונאי. הוא נשא לאשה את שמחה,
שנולדה במרוקו בשנת 1761. הנישואין התקיימו
במרוקו (כנראה בטנג'יר).

הצאצאים: פנחס, יצחק, מרים ומזל טוב.

(1) פנחס בן ברוך טולידאנו. נולד במרוקו בשנת
1775. בשנת 1785 הוא עבר, עם אמו שמחה,
לגיברלטר.

(2) יצחק בן ברוך טולידאנו. נולד בגיברלטר בשנת
1787.

(3) מרים בת ברוך טולידאנו. נולדה בגיברלטר
בשנת 1789.

דרושים מתנדבים לפרוייקטים חדשים של חג"י

שבועות מעטים לאחר הכנס הבינלאומי בירושלים בשנת 2004, החליטה הוועדה המארגנת של החברה הגניאלוגית הישראלית להרחיב את פעולות המיפתוח, התרגום והשכתוב של מסמכים שונים החיוניים לקידום המחקר הגניאלוגי. עם גידול מספר הישראלים המעוניינים בגניאלוגיה, כולל פרוייקטים המבוצעים בבתי הספר, הוחלט להתחיל את העבודה במסמכים מתקופת המנדט הבריטי.

המידע יוכנס למסד נתונים הן בעברית והן באנגלית. בפרוייקט שני חלקים: (1) הכנסת המידע שבמסמכים העבריים לקובצי excel ו-(2) תרגום הקבצים האלה לאנגלית. העבודה במפקד האוכלוסין בתל אביב משנת 1915, מפקד פתח תקוה מ-1922 ורשימות חברים מעין חרוד מ-1923 עומדת לפני סיום. בקרוב מאוד נתחיל את העבודה במפקד תל אביב מ-1922 ורשימות הבוחרים מירושלים מ-1928 ועוד. הסיפוק מהעזרה לחוקרים אחרים, מהכנת מקורות מתאימים לפרוייקטים של בתי הספר ומהידעה שהזמן שאנו משקיעים יעזרו לאחרים בעתיד הרחוק – כל אלה לא יסולאו בפז.

אנו בטוחים כי תרצו לקחת חלק בפרוייקטים פורצי דרך אלה. אנא התקשרו לגב' רוז פלדמן rosef@post.tau.ac.il

החיפוש באינטרנט אחר משפחת קניגסבוך *

יעקב רוזן

לזכרם של האחים דרור ושי ויינברג ז"ל – ניניו של דוד טעבעל קניגסבוך

הוא התגורר בזמנו באטלנטה ולאחר מכן חזר עם משפחתו לארץ. טלפנתי מייד לשי כדי לוודא ששם הנעורים של אמו הוא אכן קניגסבוך. הוא אישר את הדבר. על שאלתי הנוספת, בדבר מוצאם, הוא השיב כי סבו מרדכי (מרקוס) קניגסבוך (1914-1971) עלה מגרמניה בשנות השלושים, אבל הוא לא ידע פרטים נוספים. בשלב מאוחר יותר, נודע לי מפי אמם של דרור ושי שהם עלו לארץ ישראל בממברג בגרמניה. בראיון עם דודתה (שנולדה ב-1915) גיליתי שמרדכי נולד ב-1914 בקרקוב (!!!) והוא היה בן כמה חודשים כאשר משפחתו עברה לגרמניה.

העיר קרקוב הינה מבחינתי "טריטוריה מוכרת", אבל ידעתי ששם המשפחה קניגסבוך (שפירושו ספר המלך והוא נדיר למדי) איננו שם אופייני בקרקוב. שיערתי שאולי מוצאם מבז'סקו, אבל כל מה שהזדהה זכרה הוא שהם היו מעיירה קטנה ב"גאליציען" (גליציה). סבה של בת שבע, דוד טעבעל קניגסבוך (1886-1942) התגורר בעיר ממברג בגרמניה, ובזמן מלחמת העולם השנייה נמלט לבלגיה, הוגלה לצרפת ויותר מאוחר נשלח יחד עם אשתו לאושוויץ ושם הם נספו. אמו של דרור ויינברג הוסיפה גם שיש עוד משפחה בשם קניגסבוך המתגוררת בכפר סבא, אבל הם לא קרובי משפחה.

כל זה נשמע קצת מוזר. הצלחתי לאתר אותה משפחה שבינתיים שינתה את שמה לקינן. גם הם עלו מגרמניה בשנות השלושים המאוחרות מעיר בשם Herne. בעקבות שיחה טלפונית נוספת, הסכים מר ראובן קינן לבדוק את המסמכים שהיו שייכים לאביו המנוח ברנהרד קניגסבוך (1919-1994), שעלה לארץ ישראל ב-1939. הוא הצליח למצוא מסמך, ובו נאמר כי סבו יעקב קניגסבוך נולד בבז'סקו ב-1887. הוא גילה גם שלסבו היו ארבעה אחים. יעקב עצמו היגר לארגנטינה ב-1939, שניים מאחיו – ברנהרד ואריך – עלו לארץ ישראל, ואח אחר, קארל, נשאר בגרמניה במשך כל זמן המלחמה ושרד, ונפטר בשנות החמישים באסן (Essen). אולם, הקשר עם ילדיו אבד במשך השנים. האח החמישי, אדולף ואשתו, שחיו בהמבורג, נספו בשואה.

מותו של אלוף משנה דרור ויינברג היווה את פריצת הדרך הטרגית שהוכיחה בעליל כי יש עוד משפחת קניגסבוך, שלא אמי ולא דודי ידעו על קיומם. הם היו הענפים הנסתרים שהיגרו מבז'סקו בערך בזמן שסבי עזב, אבל במקום להשתקע בקרקוב הם המשיכו במסע עד גרמניה.

אמי המנוחה, שרה רבקה רוזנר (1920-1999) לבית קניגסבוך (KOENIGSBUCH) נולדה בקרקוב, פולין, להורים שעזבו את בז'סקו (Brzesko), עיירה בין קרקוב וטרנוב, לפני מלחמת העולם הראשונה. היא הייתה הבכירה בין שלושה ילדים. רק היא ואחיה, יעקב קניגסבוך (1922-1991) שרדו את השואה, בגיטו קרקוב, בפלאשוב ובאושוויץ. הוריה: אשר קניגסבוך וסימה פלנק (FLANK), אחיה הצעיר הנריק/הרש וכל בני משפחת קניגסבוך האחרים בקרקוב ובבז'סקו נספו. כך לפחות האמנו. לאור זאת, מעולם לא עשינו ניסיון רציני לחפש בני משפחתה שאולי נותרו בחיים. הסדק הראשון באמונה זו ניבע בחודש יולי 2001 באטלנטה, ג'ורג'יה, שם התגוררנו באותה עת. במסיבת גן פגשתי את גב' מריה דז'יבינסקי (Dziewinski). הבחנתי שעל זרועה היה מקועקע המספר A 27373. זכרתי במעורפל כי על זרועה של אמי היה המספר A 26368. לא יכולתי להתאפק ושאלתי את גב' דז'יבינסקי: "האם את במקרה מקרקוב?" בהפתעה היא השיבה "כן". המסקנה שהסקתי מהקרבה בין המספרים הייתה נכונה: מוצאה אכן מקרקוב והיא כנראה הייתה באותו טרנספורט עם אמי (הסיפור דווח בעיתון *The Atlanta Journal* ב-26 ביולי 2001).

בעקבות מפגש זה החלטתי לפתוח מחדש את תיק קניגסבוך. נכנסתי לאתר Jewishgen והיפשתי ב-JRI-Poland ובאתר קרקוב (קודמו של www.shoreshim.org). התוצאות היו דלות ומאכזבות: מצאתי רק את הסבים שלי, את דודי ואדם בשם יוסף קניגסבוך, בנו של לייביש מן העיירה ניפולומיצה (Niepolomice), שהתחתן בקרקוב ב-1915 ונפטר מספר שנים לאחר מכן. חזרנו לארץ בקיץ 2002. שום דבר משמעותי לא קרה עד ליום שישי, 15 בנובמבר 2002. באותו לילה נהרג המפקד של אזור חברון, אלוף משנה דרור ויינברג (1964-2002) בקרב קשה עם פלשתינים, יחד עם 11 חיילים. ביום ראשון, 17 בנובמבר 2002, רואיינה אמו של אלוף משנה ויינברג, בת שבע, בערוץ 2 של הטלוויזיה הישראלית. היא סיפרה לכתב כי בנה ייטמן בבית העלמין הצבאי בכפר סבא ליד קברותיהם של שני אחיה שמעון ושלמה קניגסבוך (!!!) שנפלו במלחמת ששת הימים (1967). במקרה, הכרתי את אחיו של דרור, שי ויינברג ז"ל (1967-2005), שגם

* מאמר זה מבוסס על הרצאה שניתנה בכנס הבינלאומי ה-24 של IAJGS בירושלים ב-6 ביולי 2004

עתה עמד לפני האתגר למצוא אותם. בשלב זה ביקרתי ב"יד ושם" כדי לבדוק אילו דפי עדות קיימים שם על קניגסבוך. הגילוי הראשון היה העדות של אחיינו של דוד טעבעל, יהודה קניגסבוך, שדודו נולד ב-1886 בבוסקו!! יתר הדפים היו בעיקר על בני קניגסבוך שנשארו בבז'סקו ונספו בפולין.

כל זה ארע בין דצמבר 2002 ופברואר 2003. אחרי שנוכחתי לדעת שכל משפחות קניגסבוך שמצאתי עד עכשיו מוצאן מבז'סקו, יצאתי לחיפוש באינטרנט.

הצעד הראשון היה להתקשר עם אדם בנוי יורק שנרשם ב-JGFF בשנת 1997 כמי שחוקר את משפחת קניגסבוך מבז'סקו. הרב-סבתא שלו הייתה אסתר קניגסבוך, שנשארה בפולין כאשר בנה היגר לארצות הברית בשנת 1925 (לא נמצא במסד הנתונים של אליס איילנד EIDB).

ב-29 באפריל 2003 נרשמתי ב-JGFF וכתבתי שאני חוקר את משפחת קניגסבוך. לאחר יומיים קיבלתי דואר אלקטרוני מאדם בנוי ג'רסי, ארצות הברית, והוא שאל אם אני מכיר את זיגה-זאב פורת (קניגסבוך), שחי בפלורידה וילדיו חיים בישראל. זיגה (זיגמונד, הידוע גם כזליג) נולד בקרקוב ב-1915 לאביו יוסף קניגסבוך. יוסף נפטר כאשר זיגה היה עוד ילד, וסבו, לייביש קניגסבוך לקח אותו בחזרה לניפולומיצה (Niepolomice), עיירה סמוכה לקרקוב, שם היה לו עסק. פגשתי את זיגה בארץ ביוני 2003. הוא זכר את סבי, ואף ציין באוזני באיזה רחוב הייתה לו חנות. שאלתי אותו מה הייתה הקרבה המשפחתית בינו ובין סבי, והוא ענה שמעולם לא ידע בדיוק איך הוא היה קרובו (רק מאוחר יותר נודע לי כי אשר-זליג היה שם כפול מצוי למדי). הוא עלה לארץ ישראל בשנת 1935, שרת במשטרת המנדט ולאחר שנים היה קצין במשטרה הצבאית של צה"ל. הוא לא ידע על כל ניצולים ממשפחת קניגסבוך.

חיפוש באתר www.ancestry.com לא הניב כל תוצאות, מלבד רישום מותו של דודי ג'ק (יעקב) קניגסבוך בשנת 1991 בקליפורניה. אולם באתר הצרפתי www.geneanet.org מצאתי חמישה אנשים בשם קניגסבוך מאזור אלזס. באתר מצאתי גם הפנייה לתקליטור CD-ROM המכיל את רשימת כל האנשים שקיבלו אזרחות צרפתית בין 1900 ל-1950. חיפוש באתר Jewishgen הביא אותי אל הגב' Eve Line Blum שברשותה התקליטור, ובאדיבותה הרבה מצאה בשבילי כי בני משפחת קניגסבוך קיבלו אזרחות צרפתית בשנת 1927. גברת נדיבת לב אחרת, שמתגוררת בפריס (גם אליה הגעתי דרך Jewishgen), גב' Stephane Toublanc, התנדבה לבדוק את התיקים בארכיון הלאומי הצרפתי.

התוצאות, שהגיעו אלי באוגוסט 2003, היו מדהימות: האדם שקיבל אזרחות היה אהרן קניגסבוך, שנולד ב-Brzesko בשנת 1868 לזליג קניגסבוך. בבקשת ההתאזרחות שלו, היה עליו לרשום את כל אחיו ואחיותיו וכן את ילדיו ותאריכי הלידה שלהם. ביניהם, הוא רשם את אחיו לייב (נולד 1865) שהוא כפי הנראה סבו של זיגה. מכרה זהב ממש!!!

בדקתי במיקרופילמים של המורמונים (LDS) את הלידות ב-Brzesko בין השנים 1864-1876 (ניתן לסרוק את המיקרופילם הזה ב"בית התפוצות" בתל אביב). באוגוסט 2003 איתרתי ב-www.yahoo.com רישום של המועצה המקומית בעיר הצרפתית Montbonnot St. Martin, ובו מוזכרת גב' ליוז (Lise) קניגסבוך שנישאה ללוי, ילידת 13.8.1935. שוב באה לעזרת גב' Eve Line Blum, שהתקשרה עם גברת זו בטלפון. הסתבר שהיא נכדתו של אהרן קניגסבוך, שקיבל אזרחות צרפתית ב-1927. באמצעות בנה, מישל לוי המתגורר בפריס, קיבלתי פרטים נוספים על בני זודים שלו ממשפחת קניגסבוך בצרפת, לוקסמבורג וארגנטינה. הדודה של אימו, שרה קניגסבוך התחתנה עם מר לבקוביץ' (Lewkowicz) בשנות העשרים והיגרה עימו לבואנוס איירס. ב-7 ביוני 2004, נודע לי שכל רישומי בתי העלמין היהודיים בבואנוס איירס הועלו לאינטרנט באתר www.amia.org.ar/difuntos.asp. חיפוש מהיר גילה שהאתר מציין גם את שמות הנעורים של הנשים שנפטרו. מצאתי את שרה לבקוביץ' לבית קניגסבוך שנפטרה בבואנוס איירס בשנת 1990 בגיל 95!!!

באותו חודש (אוגוסט 2003) קיבלתי מכתב מבת דודה של אביו של מר ראובן קינן המתגוררת בחיפה. היא צרפה רשימה של כל אחי אביה וילדיהם. בין יתר הפרטים, היא מציינת כי לדודה, אדולף קניגסבוך, שהתגורר בהמבורג, היו שני בנים שאת שמותיהם היא לא זכרה, ושכן דוד שלהם (אביו של ראובן) צירף אותם ל-Kindertransport. כתבתי לוועד הפליטים היהודים (Jewish Refugees Committee) בלונדון, שברשותם רישומי הקינדרטרנספורט, והם זיהו מייד את שני האחים: רולף (נ' 1929) וקורט מקס (נ' 1931), כולל כתובתם בבירמינגהם עד 1948. ב-24 ביוני 2004 קיבלתי מארכיב עיריית המבורג את כתובותיהם האחרונות משנת 1962, בקנדה ובארצות הברית. עד עתה לא הצלחתי לאתר אותם. אדולף קניגסבוך ואשתו אליזבת לבית ואן דר ואלדה (van der Walde) שנספו, מוזכרים בספר הזיכרון של המבורג (Gedenkbuch). מצאתי את שמה, לגמרי במקרה, בארבעת הכרכים של תושבי גטו לודז' (לאחרונה הועלו כרכים אלה לאינטרנט וניתן להגיע

אליהם דרך www.jewishgen.org. באותו אתר מצויה גם רשימות הפטירות בבית החולים של הגטו, ושם מצאתי את הרישום על מותו של אדולף. בחודש נובמבר 2004 גיליתי ב"גוגל" שאני "מטייל" בו יום יום) אתר חדש:

microformguides.gale.com/Data/Download/1016000R.pdf. באתר זה מצאתי עדות שנכתבה בשנת 1955 על ידי רולף סימון קניגסבוך, והיא נמצאת בארכיון של ספריית וינר (The Wiener Library) בלונדון. למזלי מצאתי ב"יד ושם" בירושלים עותק מודפס של עדות זו (אולם היא לא מופיעה במפתח בחיפוש רגיל).

בדיקה במנוע החיפוש הידוע מעט מאוד, www.hotbot.com, סיפקה את השם של מר פלורן (Florent) קניגסבוך-טייכטייל (Teichteil) בעיר טולוז, צרפת, שהוא הנכד של היינץ/היינריך קניגסבוך (1912-2002) מאסן (Essen), גרמניה והנין של קארל קניגסבוך שנוולד בבז'סקו (Brzesko) ב-1881. בדקתי את האתר של הוועדה הבינלאומית לפוליסות ביטוח מתקופת השואה www.icheic.org ואיתרתי שם את קארל עצמו וגם את אשתו השנייה, אם כי שמו מאוית שם *Konigsbuch*. בדקתי גם את האתר של "השבונות רדומים" בשווייץ www.dormantaccounts.ch אך לא מצאתי שם כל רישומים של קניגסבוך.

בדקתי את אתר JOWBR (מפעל רישום הקבורות) של Jewishgen ומצאתי אשה בשם אמלי קניגסבוך-טייכטייל שנפטרה ביוהנסבורג ב-1942. ל"חברא קדישא" של יוהנסבורג לא היו פרטים נוספים. אולם בארכיון הלאומי של דרום אפריקה www.national.archives.gov.za קיים מסמך הגירושין של בתה, ארנה קניגסבוך-טייכטייל מ-1943. העתק של תיק הגירושין, שהוזמן בארכיון, גילה כי היא נולדה באסן.

מצויד בשם של האדם שממנו התגרשה ב-1943 ועדות עמומה של בן דודה בצרפת (בנו של היינץ), שהיא נישאה שוב בקייפטאון ושהיו לה שתי בנות, התחלתי לחפש אותה ואת צאצאיה. לאחר הרבה מאמצים של ניסוי ותעייה, הצלחתי, ביום 17 במאי 2004, לאתר את ארנה, בריאה ושלמה, ביוהנסבורג (ולא בקייפטאון) בגיל 95!! אמה, אמלי, היא גרושתו של קארל קניגסבוך ואמו של היינץ/היינריך.

בני הדודים של ראובן קינן שהגיעו לבואנוס איירס ב-1939 אותרו באמצעות מדריך הטלפונים של ארגנטינה באינטרנט (אחרי שהקשר עימם נותק לפני כעשר שנים). במאי 2004 נקבע גם הקשר דרך הדואר האלקטרוני.

ערכתי חיפוש באתר האינטרנט של מוזיאון אושוויץ www.auschwitz.org.pl המאפשר חיפוש בין 69,000 שמות הקורבנות המצויים באתר, ומצאתי את הרמן קניגסבוך (1912-1942) שנוולד במיכלובצה (Michalovce) בסלובקיה. הגילוי של קניגסבוך בסלובקיה היה בלתי צפוי. אולם, בדיקה בספר ייכור של מיכלובצה אישרה שהוא חי שם עם אשתו ושלושת ילדיו. שלא כמו רוב המשפחות האחרות, היה שם רק בית אב אחד בשם קניגסבוך. כנראה הוא היה אחד מצאצאי משפחת קניגסבוך שעזבו את בז'סקו לאחר השריפה בשנת 1904, שהשמידה 95% מבתי העיירה וגרמה להגירה מסיבית משם.

בחודש יוני 2004 איתרתי ב"יד ושם" שלושה בני קניגסבוך נוספים מסלובקיה, בתוך רשימות הטרנספורטים מסלובקיה שקובצו לאחרונה. הם מופיעים ברשימת סלובקיה מס' 21 מ-5 במאי 1942. אחד מהם הוא וולף קניגסבוך שנוולד בלבוב (למברג) בשנת 1890 ושני האחרים היו, כנראה, ילדיו. אני מנסה לקבל יותר פרטים עליהם.

לאחרונה ניתן לערוך חיפוש מתקדם ב"היכל השמות" שב"יד ושם", לפי שם המשפחה של קרבן השואה או לפי שם האדם שמילא את "דף העד". בחודש מאי 2004 מצאתי שם אדם, שנוולד בברלין ב-1924 שאביו היה ברנהרד/ברוך קניגסבוך (הוא היה במשלוח שיצא מדראנסי לאושוויץ). הניצול, שמתגורר כיום באשקלון, היה בתקופת המלחמה בדנמרק ובשוודיה. הוא זכר ששם משפחת אביו היה קאלב (Kalb), אך בגלל המשמעות ה"מצחיקה" שיש לשם זה בגרמנית הוא השתמש בשם המשפחה של אמו: קניגסבוך. לברנהרד היה אח יותר מבוגר, ארנולד קאלב, שהיגר בשנות ה-1920 המאוחרות לארגנטינה, עם אשתו גוסטי. באמצעות האתר של בתי העלמין של בואנוס איירס הצלחתי לאתר את קברו של ארנולד (אהרן) קאלב ומצאתי כמובן את שם אביו: נפתלי. בינתיים התברר, דרך קשר בברלין, ששם אמם היה חנה-רחל קניגסבוך. היא נולדה בבז'סקו ב-1862 ונישאה לנפתלי ב-1892. חיפוש בספר הכתובות של ברלין באתר <http://adressbuch.zlb.de> העלה את כתובתם: Mendelssohnstrasse 2. הם היו המשפחה היחידה בשם קניגסבוך שהתגוררה בברלין. רשימת ניצולי השואה מקרקוב ב-Jewishgen/JRI-PL מכילה את השם יעקב גוטזליג (Jakub Gottselig) שנוולד ב-5 במאי 1930 בבז'סקו. הוא בנו של אלטר גוטזליג ורודלה קניגסבוך. הוא היה ב"רשימת שינדלר" ותאריך לידתו המדויק הוא 6 במאי 1920. הוא נפטר בישראל בשנת 1987.

ואני עצמי? ובכן, אני אחד משני צאצאי קניגסבוך שנולדו בפולין אחרי מלחמת העולם השנייה. השני הוא אחי אשר. עלינו לארץ בשנת 1957.

ממש במקרה, בעת גלישה ב-Jewishgen, מצאתי את שם חותני המנוח, דוד אפוטקר (1908-1995), ב"רשימת סוגיהארה" (הוא שרד את המלחמה בשנחאי). גיסו (בעלה של אחותו שנספתה) ניצל גם הוא, התחתן שוב, ובתו נשואה ל... נכדו של דוד טעבעל קניגסבוך. אבל זה כבר חומר למאמר נוסף.

דבר אחד הינו למעלה מכל ספק: התקדמות מהירה כזו ופריצות דרך כאלה לא היו אפשריות לפני עשור שנים, לפני הופעת המדיום הנפלא הנקרא אינטרנט.

יעקב רוזן נולד בפולין ב-1948 ועלה לישראל ב-1957. שירת בצה"ל מ-1966 עד 1969. קיבל תואר ראשון בלימודי המזרח התיכון באוניברסיטה העברית ב-1972. בשנת 1973 הצטרף למשרד החוץ ושירת בהאג, לונדון, ניו יורק, קהיר, ניו דלהי, רבת עמון ואטלנטה. כיום הוא מכהן כיועץ המדיני של ראש העיר ירושלים. הוא חיבר את הספר *Crossing the Jordan River*, שיצא לאור ב-2003.

abuwasta@yahoo.com

JRI-PL הוסיפה לאחרונה (יוני 2004) את השם גיטלה קניגסבוך, שנולדה ב-1886 בלבוב (למברג), בתה של חיה אסתר קניגסבוך מבז'סקו. שם המשפחה של האב אינו מוזכר שם. אני חושב שהיא אחותו של וולף קניגסבוך שאת שמו מצאתי ברשימות סלובקיה ב"יד ושם".

משימה לא קטנה עדיין ניצבת בפני בחשיפת גורלם של בני קניגסבוך וצאצאיהם החיים היום. יש למצוא ולבדוק עוד ספרים וארכיונים רבים. אולם כבר בשלב זה ניתן לומר שסיפור משפחת קניגסבוך מבז'סקו מכיל בחובו ומשקף את תולדות יהדות מזרח אירופה במאה ה-19 ובמאה ה-20, ברחבי ארבע יבשות: אירופה, אסיה, אפריקה ואמריקה.

עד עתה הצלחתי לקבוע כי בני שבט קניגסבוך שרדו את אושוויץ, היו ב"רשימת שינדלר" וב"קינדרטרנספורט", התחבאו בהולנד, נמלטו דרך דנמרק לשוודיה, שירתו במשטרה הבריטית ובצבא הבריטי בארץ ישראל המנדטורית, היו בין המפעילים הבלתי חוקיים, לחמו במלחמת העצמאות ונהרגו בפעולות כחיילים וקצינים בצבא ההגנה לישראל.

משפחת קניגסבוך בוסטהופן, צרפת, 1927

מסע בעקבות אתמול נשכח אור אלכסנדרוביץ'

הפרשה

קורא המחפש מידע נאמן על ראשית תולדות משפחת שלוש בארץ ישראל בספרו האוטוביוגרפי של יוסף אליהו שלוש פרשת חיי – נכונה לו אכזבה. אף על פי שהספר מחזיק כמות נכבדה של עמודים, הקדיש יוסף אליהו לבגושא זה מלים מעטות בלבד. בפתח הספר (עמ' 10) הוא כותב:

"בשנת 1870 נולדתי ביפו העתיקה להוריי, המנוח רבי אהרן שלוש יליד אורן במדינת אלג'יר והמנוחה שרה לבית ברוך מצליח, ילידת בגדד, ובהמשכו, כבדרך אגב, הוא מתאר את נסיבות העלייה לארץ באופן הבא (עמ' 48-49): "...זקנתי אם-אבי שאהבתני מאוד, נפשה נקשרה בי ודבקה בי בכל עוז אהבתה ובלילות ישנתי בחיקה, משום שנקראתי 'יוסף אליהו' על שם שני בניה שטבעו בים חיפה, בעלותם עמם לארץ-ישראל ממרוקו, שאחד מהם נקרא 'יוסף' והשני 'אליהו', לא תוכל להפרד ממני."

מה שאין מוצאים בפרשת חיי הוא שמו וסיפורו של אבי המשפחה, אברהם שלוש: מהיכן הוא בא, מדוע עלה לארץ ומתי עשה כן, מה היו מעשיו והיכן נפטר. גם ביחס לאביו, אהרן שלוש, ממעט יוסף אליהו בתיאורים הנוגעים לראשית דרכו בעולם, בטרם נולד המספר. עם זאת, יש להניח כי ידיעותיו של יוסף אליהו היו רבות יותר. בספרו *יהודי המזרח בארץ ישראל* (חלק שני), כותב מ"ד גאון כי הדברים שהביא אודות המשפחה לקוחים "... מתוך מגלת משפחה שהיתה בידי יוסף אליהו שלוש ז"ל. יש להתפלא כי לא הזכיר אותה בספרו 'פרשת חיי' לגמרי. ביתר דיוק, ראוי לקרוא מסכת גבורה, כי כל פרט מתכנה היה בו כדי לאלף בינה."

מהי אותה "מגילת משפחה"? מאחר שאינה נמצאת בידינו, קשה לנו לומר. עם זאת, מדבריו של גאון עולה כי בידי יוסף אליהו היו מסמכים שגוללו את מסכת העלייה וההשתקעות של המשפחה בארץ ומסמכים אלה שימשו את גאון בבואו לספר על אברהם שלוש ועל אהרן שלוש, וכן על נסיבות העלייה לארץ. הדברים שכתב גאון, בשל חשיבות מפעלו, הפכו ברבות השנים למעין "טקסט קאנוני" ממנו מרבים לצטט – אף במקורות שכתבו בני המשפחה. וכך כותב גאון (עמ' 670) על אברהם ב"ר אהרן שלוש מאורן באלג'יר, שעלה להתיישב באה"ק עם כל בני ביתו בשנת ת"ר:

סדר מסעם היה באניית מפרש, מצפון אפריקי לחיפה, בלויית עוד משפחות אחרות. בהיותם בלב ים בקרבת החוף, התלקחה סערה עזה, ואניתם הנטרדת נקלעה וטולטלה בין הגלים הסואנים, כמה ימים. בשוך הים מזעפו הורדו בסירות ליבשה, אך אחת מהן נתהפכה על

פניה, וי"ח הנוסעים בה איש ואשה צללו לתהומות. ביניהם נטבעו שני בניו, יוסף ואליהו שלוש. לבל ישכח זכרם, נקרא בנו השני של ר' אהרן על שמם, הוא יוסף אליהו שלוש שעליו ידובר להלן. בזה רשימת בני משפחתו שעלו עמו בעת ההיא: אשתו שמחה, שתי בנותיו ריקה וחנה, שאח"כ נשאו, הבכירה לנסימ כרסנתי, והצעירה לאלתר לוריא, צורף מאוסטריה, ובניו אהרן, בן י"א, אליהו בן ט', ויוסף בן ז'.

האם אין ביכולתנו לנבור בעבר ללא תיווכו של יוסף אליהו? האם לא קיימים מקורות חיצוניים ומוקדמים יותר?

היום שבו פגשתי את מפקדי מונטיפיורי

בהמישה ממסעותיו בארץ ישראל, טרה השר משה מונטיפיורי וערך מפקדי יהודים בערים שונות בארץ ישראל ובלבנון. אף שהיו יהודים שבחרו שלא להתפקד בהם, מהווים מפקדים אלה מקור לא אכזב למידע על היישוב היהודי בארץ ישראל של אותה תקופה. יצאתי לחפש את שמות בני המשפחה באותם מפקדים, שנערכו בשנים תקצ"ט (1839), תר"ט (1849), תרט"ו (1855), תרכ"ו (1866) ותרל"ה (1875) – אף על פי שבקרב בני המשפחה מקובלת היתה ההנחה כי המשפחה אינה מופיעה בהם בשל חששה מעין הרע או מן הגיוס לצבא התורכי. ביום חורף אחד ירדתי לבית הספרים הלאומי שבירושלים. שם, בחשכת המרתף, נשלפו עבורי סרטי מיקרופילם ובהם צילומי המפקדים המקוריים, הנמצאים היום בלונדון. התחלתי לגלגל בהם. לא עבר זמן רב ונתקלתי בשמות המוכרים של בני משפחת שלוש מיפו – אברהם, שמחה, אהרן, אברהם חיים, יוסף אליהו, יעקב – אשר הופיעו, מי פה מי שם, בארבעה מחמשת המפקדים. גם יוסף שלוש – אחיו האבוד של אהרן שלוש – חזר לחיים והופיע במפקדי תר"ט ותרט"ו.

האח הנעלם

אהרן (ארוני) שלוש כותב בספרו מגאלאבייה לכובע טמבל (עמ' 22-23), כי בשנות השישים של המאה העשרים הראה לו ידידו פנחס בן שחר צילום של מצבה שמצא בבית הקברות היהודי הישן של יפו. היתה זו מצבת קברו של יוסף שלוש אשר נפטר בי"ג באייר תרכ"ה, ועליה כתוב "בעת חופתו היתה פטירתו". מיהו אותו בחור שלא נזכר אצלנו? ולמה אין הוא מופיע בספרו של יוסף-אליהו, ולא בסידור כלשהו... יוסף היחיד המוכר לנו, היה בן 9 שנים בלבד, כאשר

טבע בים ביום עלייתו לארץ עם אחיו אליהו. שמא אין אותו בחור שייך למשפחה?
גילוי של יוסף שלוש זה נפל כרעם ביום בהיר על זקני המשפחה. בניו של יוסף אליהו לא שמעו עליו מעולם. הדרך היחידה להתמודד עם קיומו היתה לטעון כי יוסף שלוש הקבור ביפו אינו בן המשפחה. אבל אז גילה ארוני, בעת קריאה בתורה בבית הכנסת של המשפחה, הצמוד לבית אהרן שלוש שבנווה צדק, כי בארון הקודש נמצא ספר תורה קטן הנתון בתיבת עץ, אשר בראשה הקדשה. נוסח ההקדשה לא הותיר מקום לספק, כי יוסף זה הוא אחיו של אהרן שלוש.
וכך כתוב בהקדשה:

זה הס"ת [ספר תורה] הקדישו מע' [מעלת] הגביר הח' הש' כמורה"ר [החבר השלם כבוד מורנו הרב] אהרן שלוש הי"ו [השם ישמרהו ויחיהו] בכ"ה אלול ש' ישישו [שנת תרכ"ו]
לעילוי נשמת אחיו חמד בחורים כה"ר [כבוד הרב] יוסף בן שלוש נ"ע [נחתו עדן]
והמ"ך [היתה מנוחתו כבוד] ב"ג לאייר ש' תרכ"ה לפ"ק [לפרט קטן] תנצב"ה

כפי שניכר מיד מתאריך הפטירה הזוהה, יוסף שלוש מן המצבה ויוסף בן שלוש, אחיו של אהרן שלוש, לו מוקדש ספר התורה, חד הם. עובדה זו יצרה קושי חדש, שנוסח היטב בעטו של ארוני:

אם אמנם בן אברהם שלוש "שלנו" הוא, כי אז לא ייתכן, שנולד לאותה אם, שהרי במקומותינו ובקהילותינו, לא יינתן שם של בן שנפטר לבן אחר, מחמת עין הרע... המסקנה היחידה יכולה להיות, שאם אמנם יוסף זה, בנו של אברהם "שלנו" הוא, אז מאישה אחרת נולד, ועין הרע לא תחול עליו. חשבתי אז, שיתכן כי אברהם נשא בארץ אישה אחרת על פני שמחה אישית, ואז נשכה, או הושכה על-ידי אהרן וצאצאיו, משום שהזניח את אישתו – אימם.

תחיתו של יוסף שלוש

באותו בוקר חורפי בו עיינתי במפקדי מונטיפיורי, כמאה וחמישים שנה אחרי שנערכו, שב יוסף שלוש לחיק שמחה אמו. כבר במפקד תר"ט, המפקד הראשון בו הופיעה המשפחה, מצוין שמו של יוסף כבנם של אברהם ושמחה שלוש, יושבי יפו, וכאחיו של אהרן. פרטים נוספים ומפתיעים התגלו במפקד הבא אחריו, של שנת תרט"ו. שם, בלוח שמות האלמנות של יפו, מופיע שמה של שמחה, אלמנת הר' אברהם שלוש, בת שלושים ושמנונה שנים, כלומר ילידת 1817. עליה מסופר עוד כי היא "תופרת ועניה". בלוח שמות היתומים של יפו מופיעים אהרון ויוסף, בני הר' אברהם שלוש. אהרן, הבכור, גילו ט"ו שנים ועיסוקו – צורך. גיל אחיו, יוסף, הוא יו"ד שנים, והוא לומד בתשב"ר

(תלמוד תורה של תינוקות של בית רבן). במפקד הבא, של שנת תרכ"ו, כבר מופיע אהרן כראש המשפחה. שמחה אמו אינה מוזכרת. גם שמו של יוסף, שמת שנה קודם לכן, נפקד ממפקד זה.

יוצא אם כן, שיוסף שלוש זה, שזקני המשפחה לא ידעו על קיומו, לא רק שהיה אחיו האהוב של אהרן שלוש, אלא היה גם בנם החוקי למהדרין של אברהם ושמחה שלוש, וברור כי אהרן לא ניסה כלל למחוק את זכרו. להיפך – הוא הקדיש לאחיו ספר תורה ששכן כל שנות חייו בארון הקודש הנמצא בבית הכנסת שבביתו.

נתונים אלה עלולים לבלבל. אם נקבל את סיפור טביעת האחים יוסף ואליהו, ניאלץ להניח כי לאהרן שלוש היו שני אחים ששמו יוסף, אמם שמחה ואביהם אברהם – הראשון טבע בים עם העלייה לארץ, והשני מת סמוך לחופתו. האם מתקבל הדבר על הדעת? ארוני הרי פסק כי "... במקומותינו ובקהילותינו, לא יינתן שם של בן שנפטר לבן אחר, מחמת עין הרע..."

המסקנה שיש להסיק מכך היא שאחד משני ה"יוספים" הוא יציר הדמיון. יוסף שטבע עם אחיו אליהו בחוף חיפה נראה שלא היה קיים. יוסף האמיתי, אחיו האהוב של אהרן, מת בדמי ימיו שנים רבות לאחר העלייה. זהו יוסף שעל שמו נקרא, עד כמה שהדעת משגת, יוסף אליהו, בנו השני של אהרן – ולא על שם שני אחים טבועים שלקיומם טרם מצאנו הוכחות.

תרגילים בחשבון פשוט

מעבר לשאלה זו, קיים במפקדים עוד מידע רב המגלה לנו עובדות שונות על דברי ימי ראשית המשפחה – במיוחד בכל הנוגע לסדר השנים.
על פי המקובל במשפחה, נפטר אהרן שלוש בשנת 1920 והוא בן 91 שנים. בסיפור העלייה נאמר לנו כי עלה ארצה בן 11, בשנת 1839. מנתונים אלה נובע כי אהרן נולד בשנת 1828 או 1829. אולם מן המפקדים מצטיירת תמונה שונה – במפקד תרט"ו נכתב כי אהרן בן ט"ו שנים – כלומר נולד בשנת 1840. במפקד תרכ"ו נכתב כי הוא בן עשרים ושש – כלומר, נולד בשנת 1840. במפקד תרל"ה, נכתב כי הוא בן שלושים – כלומר נולד בשנת 1845. במפקד תר"ט לא מצוין גילו.

שלושה מסמכים נוספים הידועים לנו היום "מקצרים" את שנות חייו של אהרן: האחד הוא תעודת שהייה ואזרחות של הקונסוליה הצרפתית ביפו משנת 1890 (Certificat de Résidence et de Nationalité), הנמצאת היום בידיו של עו"ד צבי (ויקי) פומרק, אחד מניניו. במסמך מצהיר אהרן שלוש על עצמו כי נולד באורן ב-19 במאי 1840. מסמך שני, שהתגלה בארכיון עיריית תל-אביב בימים אלה, הוא תעודת רישום (Certificat D'immatriculation) של הקונסוליה הצרפתית ביפו משנת 1912 (בתיק-35-0210). גם שם נכתב כי אהרן שלוש נולד באורן בשנת 1840. עוד נכתב שם כי קיבל דרכון צרפתי

שמספרו 127 ביום 22.1.1859 בירושלים. המסמך השלישי הוא מודעת האבל הרשמית שפרסמה המשפחה עם מותו של אהרן ביום 7.4.1920, שם נכתב כי נלקח לבית עולמו "היום בשעה 9 בבקר בשנת ה-78 לימי חייו". פירושו של דבר, כי אהרן נולד בשנת 1842. סבתי, לאה אלכסנדרוביץ' בת משה שלוש, שהיתה בת חמש בזמן מותו, זוכרת כי כאשר שאלה לגילו של סבה המנוח, נאמר לה כי הוא מת בן שמונים שנה.

גם באשר לשנת העלייה של המשפחה מופיעות כמה גירסאות שונות במפקדי מונטיפיורי. במפקד תר"ו מצוינת שנת תר"ב (1842) כשנת העלייה, ואילו במפקד תרכ"ו מופיעה דווקא שנת תר"ו (1846). במפקד תרל"ה נכתב כי אהרן שלוש נמצא בארץ מזה עשרים ושיש שנה, כלומר משנת 1851, דבר שאינו מתיישב עם העובדה שהמשפחה מופיעה ביפו כבר במפקד 1849. כל הגירסאות האלה מאוחרות לשנת העלייה המוכרת במשפחה.

בכך לא תמו החידושים. אם במפקד תר"ט מופיעה שמחה, אלמנת אברהם שלוש, ושני בניה היתומים, פירושו של דבר שאברהם נפטר לפני שנה זו. אבל במשפחה מוכרת דווקא שנת תרי"ח כשנת הפטירה. הכיתוב על מצבת קברו של אברהם בבית הקברות ביפו אינו בהיר לגמרי, אבל, גם אם ניתן להכיר בכתוב על המצבה את שנת תרי"ח, ניתן במידה לא פחותה לפענח את הכתוב כשנת תרי"ג או תרי"ד.

גם באשר לתאריכי הלידה של בניו של אהרן אנו לומדים עובדות אחרות מן המפקדים. במפקד תרכ"ו כבר מופיע אברהם חיים כבנו של אהרן – הגם שבמשפחה מוכרת דווקא שנת תרכ"ז כשנת הלידה. גם בתאריך זה נראה שהצדק הוא דווקא עם המפקד ולא עם הגירסה המשפחתית, משום שבידי צבי פומרוק מסמך בכתב ידו של אברהם חיים, בו הוא מצהיר על עצמו: "נולדתי אני אברהם חיים שלוש יום שיש עשרים לחודש שבט שנת תרכ"ד 624". במפקד תרל"ה כבר מופיעים כל שלושת בניו של אהרן שלוש – אברהם חיים, יוסף אליהו ויעקב – אותו יעקב שעל פי המסופר במשפחה נולד רק חמש שנים לאחר מכן, בשנת תר"מ.

מרוקאים?

שנים רבות מחפשים בני המשפחה אחר פיסת מידע שתקשור בין המשפחה לבין עברה בטרם העלייה. עד היום לא נמצאו בארץ (או במקום אחר), צאצאים למשפחת שלוש כלשהי מאורן, שייתכן כי אבותיה הקדמונים הם קרובי משפחתו של אברהם שלוש, אבי המשפחה. והנה, דווקא במפקד מונטיפיורי של שנת תר"ט מופיעה בצפת כובסת בשם חנה, שהיא אלמנת דוד בן שלוש מוהראן (היא אורן). מיהו אותו דוד בן שלוש? כלום יתכן שהוא קרוב משפחה לא מוכר?

מאחר שהשם דוד לא עלה מעולם בסיפורי המשפחה, קשה לבסס קשר כלשהו בין שתי המשפחות.

מפקדי מונטיפיורי מציינים, במרבית המקרים, את ארץ או את עיר המוצא של המתפקדים. במפקדי תרל"ה ותרכ"ו, שם מופיע אהרן שלוש כאבי המשפחה, מצוין פעם אחת כי הוא "מערבי" (כלומר, מצפון אפריקה) ופעם אחרת כי מוצאו מ"והראן". במפקד תר"ט, שם אבי המשפחה הוא אברהם שלוש, לא מצוינת כלל ארץ המוצא. ההפתעה האמיתית מתגלית במפקד תר"ט. במפקד זה, בו ראש המשפחה היא שמחה אלמנת אברהם שלוש, המטופלת בשני בניה היתומים אהרן ויוסף, נכתב כי מקום הלידה של השלושה הוא העיר פס שבמרוקו. מפקד זה הוא, נכון להיום, המסמך המוקדם ביותר המוכר לנו בו מצוין מוצאה של המשפחה.

עד כמה אפשר להסתמך על הדברים? את ציון פס במקום אורן כעיר המוצא (במפקד תר"ט) ניתן אולי ליישב בטענה כי זו פשוט טעות, הגם ש"טעות" זו מופיעה פעמיים – פעם לצד שמה של שמחה שלוש ופעם לצד שמם של אהרן ויוסף שלוש. עם זאת, ראוי לציין כי גם יוסף אליהו, כאשר בא לתאר בקצרה את סיפור הטביעה של יוסף ואליהו, ציין כי השניים טבעו "בעלותם עמם לארץ-ישראל ממרוקו". אין זה הגיוני כי משפחה שמוצאה מאורן, שהיא עיר נמל מרכזית באלג'יריה, תעשה את דרכה מערבה למרוקו כדי לשוט משם מזרחה, לארץ ישראל.

במה שונה מפקד תר"ט מן השניים הבאים אחריו? בעיקר בדמותו של מוסר הנתונים לסוקרי המפקד. אם במפקד תר"ט נמסרו הנתונים, ככל הנראה, בידי שמחה שלוש, אלמנת אברהם, שבכור בניה היה עדיין צעיר לימים, הרי שבמפקדים המאוחרים יותר נמסר המידע כבר מפי אהרן שלוש, שגדל והפך לצורף אמיד. אין ספק כי אהרן שלוש הציג את עצמו תמיד כמי שנולד באורן. אורן, שלא כמו פס, היתה נתונה באותה תקופה תחת שלטון צרפתי. יהודי אלג'יריה יכולים היו, החל משנת 1830, לקבל דרכון צרפתי בזכות עובדה זו. מרוקו, לעומת זאת, היתה עצמאית עד לשנת 1912. מכאן, אין לשלול את האפשרות שהמרה של מקום המוצא עשויה היתה להניב יתרון לא מבוטל למי שהי בפינה הנידחת של האימפריה העות'מאנית השוקעת – בדמותו של דרכון צרפתי.

סוף דבר

מתי הגיעה המשפחה לארץ? מהיכן? מי היו בני המשפחה שהגיעו? מה היה גילם? מה היה גורלם? לכל השאלות האלה, שנראה היה כי ברור לכול מה התשובה עליהן, צצו תשובות חדשות ושונות – בעקבות בדיקה במקורות חיצוניים למשפחה. פרטי סיפור העלייה, כפי שהתברר לי מן המפקדים, לא ייתכן שיהיו נכונים. המשפחה לא עלתה ארצה בשנת 1839 אלא לכל המוקדם בשנת 1842. אהרן שלוש

שמות האנשים המוזכרים במאמר
לאה אלכסנדרוביץ' (לבית שלוש), נולדה 1914 תל אביב

צבי (ויקי) פומרוק (Zvi Pomrock), נולד 1931 תל אביב

אברהם שלוש, ? אוראן או פס – 1854 יפו

אברהם חיים שלוש, 1864 יפו – 1925 תל אביב

אהרן שלוש ? 1840 אוראן או פס – 1920 תל אביב

אהרן (ארוני) שלוש, 1921 תל אביב – 2004 תל אביב

יוסף שלוש, ? 1845 יפו? – 1865 יפו

יוסף אליהו שלוש, 1870 יפו – 1934 תל אביב

יעקב שלוש, ? 1875 יפו – 1944 תל אביב

משה שלוש, 1891 יפו – 1968 תל אביב

שמחה שלוש, ? 1817 אוראן או פס – 1886 יפו

ביבליוגרפיה

גאון, משה דוד. יהודי המזרח בארץ ישראל, כרך ב'. ירושלים, הוצאת המחבר, תרצ"ה.

שלוש, אהרן. מגאלאבייה לכובע טמבל. תל אביב, הוצאת המחבר, תשנ"א.

שלוש, יוסף אליהו. פרשת חיי. תל אביב, הוצאת המחבר, תרצ"א.

כספי, יובל, עורך. שלוש – משפחה אחת, בית אחד. תל אביב 2004. [חוברת שהוציאה המשפחה לרגל כינוס צאצאי אהרן שלוש בחול המועד סוכות, תשס"ה]

אור אלכסנדרוביץ' (*Or Aleksandrowicz*), בן שלושים, הוא אדריכל יליד תל אביב, צאצא למשפחת שלוש מצד סבתו.

נולד בשנת 1840 ולא בשנת 1829 – ולכן לא יכול היה להיות בן אחת עשרה בעת עליית המשפחה. יוסף שלוש, שנולד ב-1845, נולד כנראה כבר בארץ ישראל, לאחר העלייה (ואם נולד גם הוא בנכר, הצליח לשרוד את ה"טביעה"). גם שנת טביעתה של ספינת העולים המיתולוגית ממרוקו – 1839 או 1840 – מוקדמת לשנת העלייה של המשפחה לפי המפקדים.

מעבר לכך, מגורלה העגום של שמחה שלוש, שלאחר מות בעלה הוגדרה במפקד תרט"ו כ"תופרת ועניה", ניתן להסיק כי ייתכן בהחלט שאברהם שלוש, הסוחר הגדול, אשר ריכז את כל יודעי התורה בעיר יפו בביתו וקבע בו בית כנסת מיוחד (לפי המסופר אצל גאון), לא היה כלל עשיר ונכבד כפי שנהוג היה לחשוב. הדברים ניכרים גם ממצבת קברו הפשוטה, המשוללת פלפולי אבלות, בבית הקברות הישן של יפו. נוסף על כך, ייתכן גם שמוצא המשפחה שונה מזה שהיה מקובל עלינו כל הדורות. אם מוצאה של המשפחה הוא באמת מפס, כי אז מתיישב הדבר גם עם העובדה שרובן המכריע של משפחות שלוש המוכרות לנו היום מוצאן במרוקו. יתכן שכאן נפתח הפתח לזהות קשרי משפחה חדשים, מוקדמים יותר, ואולי אף לאתר את בני משפחתו העלומים של אברהם שלוש, אבי המשפחה.

ככל שאני מעמיק ומגלה עובדות ומסמכים חדשים, כך מתחזקת אצלי התחושה כי העובדות רחוקות מאלה שהיו מוכרות לנו. את הסיפור המשפחתי המקובל, זה המצוטט בכל ספר או חיבור העוסקים במשפחה, ניסח, ככל שאפשר לשפוט, יוסף אליהו שלוש. פריטי ההיסטוריה, כפי שהיא מוכרת לנו, עברו את ה"מסננת" שלו. אולם, יוסף אליהו, הגם שהיה אדם תם וישר דרך, לא דייק תמיד בדברים שכתב. ככל שנמשיך לחקור, כך נוכל לעקוף במסענו את יוסף אליהו, ולהגיע לחומרים שקדמו לו. הטלת הספק בסיפורים הקיימים עשויה לגלות סיפורים חדשים, מעניינים לא פחות, ואולי לחשוף בפנינו עבר עשיר שהיה נסתר עד היום מעינינו.

משפחות המתייחסות לדוד המלך *

אבישי אלבוים

התשובה לכך מתבררת ממקורות נוספים בהם מעיד רבי יהודה הנשיא על ייחוסו הוא. במקום אחד מסופר שרבי עשה שידוך לבנו עם בתו של תלמידו הגדול ר' חייא. השידוך לא יצא אל הפועל כי הכלה מתה בסמוך לחתונה. רבי ראה בכך סימן שהשידוך לא היה ראוי לפי ייחוסו כיוון ש"רבי אתי [בא] משפטיה בן אביטל, ור' חייא אתי [בא] משמעתי אחי דוד" (בבלי מסכת כתובות דף סב ע"ב). כלומר רבי היה צאצא של אביטל, אשת דוד, ואילו ר' חייא היה "רק" קרוב משפחה ולא צאצא ישיר של המלך. לנו כחוקרי ייחוס ישנה בעיה – מאחר שהרישום של צאצאי דוד נעשה רק מאשתו בת שבע, אמו של שלמה המלך, איננו יכולים לדעת את הרישום המדויק של הדורות מדוד המלך לרבי. זאת ועוד, במקום אחר מתברר שייחוסו של רבי לא היה בן אחר בן מדוד המלך: בתלמוד מסופר כי רבי היה מוכן לוותר על נשיאותו לטובת ראש הגלות, רב הונא, אם זה יואיל לעלות לארץ ישראל. הטעם שנתן רבי לעדיפותו של רב הונא עליו "הוא (רב הונא) מיהודה ואני (רבי) מבנימין, הוא מן דכריא (זכרים) ואני מן נוקבתא (נקבות)" (ירושלמי מסכת כלאים ט, ג). הרי מפורש שרבי הוא צאצא לבית דוד דרך קשרי חיתון בלבד ומוצאו בן אחר בן משבט בנימין.

מסקנה הגיונית זאת שעולה מהמקורות אינה מקובלת על כל המקורות, והיו מחכמי ימי הביניים (הראב"ד בשלשלת הקבלה) שרשמו את הלל הזקן כצאצא ישיר של דוד המלך. יש להניח שהם הבינו בצורה פשוטה את המקור הראשון שציטטנו לעיל "מגילת יוחסין מצאו בירושלים, וכתוב בה הלל מדוד", כלומר ראוי למלוכה. מכוח זה דחו את המקורות האחרים שהם חלוקים על מקור זה.

כאן אני מבקש לייחד מקום לתופעה מצויה ברשימות יוחסין מהסוג שאנו עוסקים בהם ברשימה זו, תופעה שאני מכנה אותה בשם "המעלית". יש לנו מספר מצומצם של אישים תורניים מפורסמים שהמסורת מייחסת אותם לצאצאי דוד המלך, כדוגמת ר' שלמה לוריא (מהרש"ל), ר' יהודה ליווא (המהר"ל) או ר' יוסף קארו ואחרים. רבים מרושמי שושלות היוחסין של משפחותיהם מגיעים עד לאותם חכמים ומשם "עולים במעלית" עד דוד המלך. ברם, חשוב לציין שמסורות אלו אינן מפורטות ולא גרשמו בהן כל הדורות, דור אחר דור מאותם חכמים כלפי מעלה. לפלא הוא שאנו מוצאים ברישומים רבים פירוט הדורות כסדר נתינתם מסיני, בלי להפריד בין מידע בדוק למסורת כללית. זאת ועוד: אף שראינו שהייחוס של ר' יהודה הנשיא אינו ייחוס ישיר לדוד המלך, מבכרים רבים להזניח נקודה זאת ולציין את הדעה

מזאמר זה נכתב בעקבות תצוגת ספרים בנושא "שלשלת הזהב – משפחות המתייחסות לדוד המלך", שהתקיימה בספריית הרמב"ם (בית אריאלה, תל אביב) בחורף תשס"ה.

במהלך מחקר מוקדם שערכתי הופתעתי לגלות עד כמה נפוץ ייחוס זה בקרב משפחות של חכמים ורבנים מכל העדות בעם ישראל. במסגרת מאמר זה אבקש לעמוד על המקורות העומדים לרשותנו לצורך בדיקת ייחוס זה וכן על הבעייתיות והמורכבות בקביעת סדר הדורות עד דוד המלך.

כדרכו של כל מחקר גניאלוגי יש להבדיל בין מסורות שבעל פה, שעברו במשפחה מדור לדור, לבין רישום מפורט ומדויק של סדר הדורות, כפי שעולה מבדיקת הנתונים שנאספו ממקורות שונים וניתוח המידע המצטבר באופן לוגי. מהם, אפוא, המקורות שעומדים לרשותנו לאורך התקופה מימי דוד עד היום?

מעניין, כי דווקא התקופה הקדומה השאירה לנו רישום של זרע דוד, הראוי למלוכה. סדר המלכים ממשיכי שושלת דוד, החל משלמה בנו ועד יהויכין, אחרון המלכים שגלה לבבל בסוף ימי בית ראשון, הלוא הם כתובים בספר מלכים ובספר דברי הימים. חשיבות זרע דוד, כמי שממנו תצמח מחדש המלוכה ולו ראוי השלטון, הביאה לכך שאף כאשר גלו לבבל ובטלה המלוכה הרשמית, עדיין רשמו ותיעדו את צאצאי המלך האחרון. כך מונה ספר דברי הימים עוד שנים עשר דורות לשושלת זו (דה"א פרק ג). רשימות אלו אינן שלמות. אין הן מציינות כלל את הבנות, שאינן ראויות למלוכה, ואין לנו ודאות שהן אינן מתעלמות מבנים נוספים שהיו, שהרי לעיתים מוזכרים מספר בנים ורק יורש-ממשיך אחד.

במשך ימי הבית השני, התפצל היישוב היהודי לשני מרכזים גדולים ולכל אחד מהם ראש. האחד בבבל, ובראשו **ראש הגולה**, הממשיך את המסורת השלטונית של בית דוד, שגלתה לבבל. השני בארץ ישראל, ובראשו **הנשיא**, תואר ייצוגי כלפי השלטון הרומאי בארץ. בסוף ימי בית שני עברה הנשיאות מאב לבן במשפחה אחת במשך כמאתיים שנה, החל מהלל הזקן ועד הלל האחרון, נינו של רבי יהודה הנשיא, מסדר המשנה. בתלמודים נשמרה לנו מסורת המייחסת גם את שושלת הנשיאות לדוד המלך. "אמר רבי לוי: מגילת יוחסין מצאו בירושלים, וכתוב בה הלל מדוד" (ירושלמי מסכת תענית, ד, ב). האם משמעות הדברים היא שהלל היה ראוי למלוכה, בן אחר בן מדוד המלך?

[†] המאמר מבוסס על הרצאה שניתנה בסניף תל אביב של החברה הגניאלוגית הישראלית בחודש ינואר

רבות. אבל נראה שהשאלה מי הוא היורש של מלכות בית דוד – לא תיפתר באמצעות כתבי יוחסין, משום שאין לנו כיום מי שיש בידו ייחוס מפורט ומבוסס, בן אחר בן, עד דוד המלך. נצטרך, אפוא, להמתין לתשבי, שיתרץ ויפתור לנו אף בעיה זו.

ביבליוגרפיה

אנגלרד, שלמה. לחקר היוחסין בישראל. צפונות: יא-יג, תשנ"א.
וינשטוק, משה יאיר. מקור נפתח לבית דוד (בסוף ספר תפארת בית דוד). ירושלים, תשכ"ט.
ליפשיץ, אריה יהודה ליב. אבות עטרה לבנים. ורשה תרפ"ז וד"צ ירושלים תשכ"ה.
מנדלבוים, שמחה. משפחת מנדלבוים-סגל, סדר הדורות מדוד המלך, בתוך: סדר התפילות והמזמורים בהכנסת ספר תורה. תל אביב, תשס"ד.
רוטנר, דוד נחמן. בית אבות. ירושלים, תשס"ה.

הרב אבישי אלבוים הוא מוסמך לרבנות ולספרנות ומנהל את ספריית הרמב"ם בבית אריאלה בתל אביב. הוא ערך רשימה של ספרים שבהם מופיעות רשימות יוחסין (ואינם ספרי יוחסין מובהקים!). הרשימה נמסרה לפרסום באתר האינטרנט של החברה הגניאלוגית הישראלית.

המייחסת את בית יהודה הנשיא לזרע שלמה בן דוד כעובדה מוגמרת ומוחלטת.

מעבר לבעייתיות הנובעת מטווח השנים הגדול אחורה, הרי שלושת אלפי שנים של היסטוריה של עם צופנת בחובה גם תקופות של מעברים מגלות לגלות, נדודים בין יבשות והתחלפות חדשות במקומות רחוקים – וכל אלו משבשים ומקשים את הרישום של סדר הדורות. לפנינו דוגמה טובה לקושי מסוג זה. בספרי יוחסין מובא שהמהר"ל היה מגזע רב האי גאון, שהיה אחרון הגאונים בבבל והיה לו בן בשם יוסף מרומי (ראה מקור נפתח לבית דוד לר' משה יאיר וינשטוק עמ' מג הערה טו). נתון זה עומד בניגוד לשורה מתוך קינה שנשא ר' שמואל הנגיד (ספרד) על רב האי גאון וזה לשונה: "ואם הלך ואין לו בן, ביום הלכו לתחתיה, ולא ילדה תעודתו ולא חזרה באכסניא, ולא זכה לבן ישיב, בכל זדון ושגיה". כלומר, המשורר מקונן שרב האי לא השאיר ילד אחריו. כיצד תואם הדבר את הרישום על בנו, ר' יוסף?

כאן יש מקום להשערות רבות. האם ייתכן שכנו זה מת בחיי אביו והשאיר אחריו צאצאים (רב האי האריך ימים וחי 99 שנה), או שמא טעות במגילת היוחסין ור' יוסף זה היה חתנו או אולי בן בתו? מה בדבר האפשרות שר' שמואל הנגיד לא ידע על בנו של רב האי שגלה ממקום אביו ועבר לרומי? לסיכום, מסורת זו של "בית דוד" נפוצה בקרב משפחות מיוחסות בעם ישראל ומצויה במפות יוחסין

קול קורא ליום עיון

שורשים משפחתיים בארץ ישראל ובעולם.

החברה הגניאלוגית הישראלית שמחה להזמינכם להגיש הצעות להרצאות ביום העיון השנתי הראשון בגניאלוגיה יהודית אשר יתקיים ביום ה' 28 בנובמבר 2005 בבית התפוצות, תל אביב. השפה הרשמית של יום העיון תהיה השפה העברית אך יתקבלו גם הרצאות בשפה האנגלית. המטרה המיוחדת של יום העיון היא לחשוף ולהציג מקורות מידע חדשים ואולי גם לא ידועים לחוקרים את תולדות משפחותיהם.

את כל הפרטים ניתן למצוא בקובץ FDP שניתן להוריד באתר

<http://www.isragen.org.il/NROS/YY2005/SeminarCall2005-H.pdf>

פרטים באנגלית באתר: <http://www.isragen.org.il/NROS/YY2005/yy2005-E-KK.html>

אנא אל תהססו לרגע לקחת חלק בחוויה הגניאלוגית הישראלית הראשונה במינה המצפה לכם!! אנחנו מחכים להצעותיכם הרבות והמגוונות.

הכנס העולמי של יהודי קונסטנטיין (אלג'יריה)

שהתקיים בירושלים ב-27 ו-28 במרס 2005

סיכמה: מטילדה טג'ר

באוניברסיטאות השונות בארץ וכמו כן היסטוריונים ואנשי האקדמיה הצרפתית.

תולדות יהדות אלג'יריה מתחלקות לתקופות ברורות מאד. התקופה הראשונה מתחילה עם יישוב יהודים במקום במאה העשירית לפנה"ס ומסתיימת ב-1391, השנה בה הגיע הגל הראשון של גולי ספרד. החלק השני משתרע מ-1391, דרך גל ההתיישבות הגדול של גולי ספרד מ-1492 ועד ל-1830, עת נכבשה אלג'יריה על ידי צרפת.

התקופה השלישית תוחמת את השנים 1830-1940, ובשנת 1878 קיבלו יהודי אלג'יריה אזרחות צרפתית ושוויון זכויות מלא. כאזרחים צרפתים נענו היהודים לקריאה לדגל עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה ב-1914, ורבים היו החיילים היהודיים שנהרגו בקרבות על אדמת אירופה.

ב-5 באוגוסט 1934 התרחש פוגרום קשה מאד בקונסטנטיין. רק בסוף היום הרביעי החליטה המשטרה הצרפתית המקומית להתערב, לאחר שהשאירה את הפורעים הערביים לפעול באופן חופשי. מאה יהודים נטבחו ומאות נפצעו.

אף על פי כן, היהודים שוב התייצבו לפני שלטונות צבא צרפת ב-1939 עם פרוץ מלחמת העולם השנייה. עם כניעת צרפת ב-1940, חזרו החיילים לבתיהם, אך מעט זמן לאחר מכן, באוקטובר 1940, הופעלה החוקה האנטישמית הידועה בשם Statut des Juifs לא רק בצרפת אלא גם באלג'יריה. יחד עם החמרת החוקה ונוסף לאנטישמיות העמוקה והמושרשת בישוב הצרפתי באלג'יריה, הפכו תנאי החיים לבלתי נסבלים במיוחד כשנאסר על הרופאים, עורכי הדין, המורים באוניברסיטה ובבתי הספר התיכוניים ועוד, להמשיך ולהחזיק במשרותיהם.

התקופה ההיסטורית הבאה מתחילה ב-1940 ומסתיימת ב-1962. עוד בתחילת המלחמה התארגנו היהודים, בראש וראשונה כדי להגן על אחיהם אבל גם כדי להתנגד לשלטון וישי ששיתף פעולה עם הכובשים הנאציים. ייאמר במאמר מוסגר שהודות לקבוצה של 400 צעירים יהודיים בראשותו של סטודנט לרפואה, ג'וז'ה אבולקר, (José Aboulker) עברה ללא פגע נחיתת צבא בנות הברית בנובמבר 1942.

ב-1954 התחילה מלחמת גרילה עקובה מדם, שניהלה ה"חזית לשחרור לאומי" (Front de Libération Nationale) נגד הכובשים הצרפתים. קורבנות המלחמה הזאת היו רבים. ביולי 1962 קיבלה אלג'יריה את עצמאותה ועמה החל גל עצום של עזיבה, הן של הממסד הצרפתי,

כאלף וחמש מאות משתתפים הגיעו מכל קצות המדינה וכן מחוץ לארץ בשני מטוסים שהוחכרו במיוחד כדי להביא את ילידי Constantine מצרפת לארץ.

האוירה הייתה ידידותית מאוד. מהרגע שזוהו שכנים לשעבר, או בני משפחה שלא נפגשו שנים, כולם התחבקו עם כולם. באולם ההרשמה שלטה הצרפתית, אך גם השפה העברית לא נעדרה כלל וכלל. נראה שהייתי בין הנוכחים הבודדים שלא השתייכו בדרך זו או אחרת לקונסטנטיין, אף על פי שחלק משורשי מצד אמי הם מן הבירה אלג'יר ומאורן (Oran) העיר השניה בגודלה (ראה מפה).

קונסטנטיין בנויה באזור הררי והתפשטה משני צדדי של גיא עמוק – כ-170 מטר – שבתחתיתו זורם נחל עם מפלים. גשר תלוי מחבר בין שני צדי הגיא וזה מסביר את לוגו הכנס וסיסמתו "קונסטנטיין - הזמן התלוי" (שעצר מלכת) והוא רמז לאותו גשר ולכך שהקהילה איננה עוד במקומה העתיק.

ההרצאות והדיונים התרכזו בשני נושאים עיקריים: תולדות יהודי אלג'יריה בתקופות השונות ובמקביל לכך חיי הדת, הרבנים הבולטים והפיוטים. לבסוף נחתם הכנס ברב-שיח בהנחייתו של העיתונאי עמנואל הלפרין על הסיבות שבגללן רק מעט מיהודי אלג'יריה עלו לארץ לעומת הרוב שבחר לעבור לצרפת, כאשר היהודים נדרשו לעזוב מהיום למחר ברגע שאלג'יריה זכתה לעצמאות בשנת 1962. המרצים, שדיברו בצרפתית או בעברית (היה תרגום סימולטני) היו ברובם המכריע ילידי אלג'יריה, מרצים

במסגרת הכנס התקיימה גם תערוכת תמונות מרהיבה, והוצגו סרטים דוקומנטריים והקלטות שירים. היו גם דוכנים בהם נמכרו ספרים על יהדות אלג'יריה. היום הראשון של הכנס הסתיים בארוחה כיד המלך על טוהרת מסורת קונסטנטין ואילו בערב השני, נעל הכנס בקונצרט מיוחד שנתן הזמר הידוע, יליד קונסטנטין, אנריקו מאסיאס (Enrico Macias). הרצאות מרתקות, אוכל נפלא ושירה – חוויה בכל הרמות. מה אפשר לבקש עוד?

הן של הקולוניים והיהודים. כיום אין אף יהודי באלג'יריה. רוב יהודי אלג'יריה התיישבו בצרפת ומקצתם עלו לארץ. בין אלה רובם הגדול הם מיוצאי קונסטנטין וערים אחרות במחוז, כגון באטנה (Batna) וסטיף (Sétif).

ליהודי קונסטנטין מסורת עשירה של פיוטים יפהפיים שאחדים מהם הושמעו בכנס על ידי מרצים אחדים, תוך כדי הצטרפות של מקהלה בת 1500 איש, הלא הם המשתתפים. היו אלה רגעים מרגשים במיוחד.

מפתח לרשימת בוחרים מקונסטנטין (אלג'יריה) וערי המחוז משנת 1880 מטילדה טג'ר

Guelma, La Calle, Oued Zenati,
Philippeville, Saint Arnaud, Sétif, Souk
Ahras, Tebessa

המפתח כולל 1780 שמות, כולם גברים מלבד ארבע אלמנות. רשומים הפרטים הבאים על כל בוחר: שם משפחה, שם פרטי, לפעמים שם אביו, הגיל והמקצוע. הואיל ועל פי החוק הצרפתי אזרח יכול לבחור רק כשהוא בן 21 ומעלה, ניתן לשער כי רוב הרשומים היו ראשי משפחה. המפתח נמצא באתר

<http://www.sephardicstudies.org/constantine.html>

<http://www.sephardicstudies.org/entrance.html>

והגישה הישירה אליו היא:

<http://www.sephardicstudies.org/constantine.html>

צרפת כבשה את אלג'יריה בשנת 1830. מבחינה אדמיניסטרטיבית הפכה אלג'יריה לחלק בלתי נפרד מצרפת וחולקה לשלושה מחוזות: אלג'יר, אוראן וקונסטנטין כשזה האחרון השתרע על חלקה הצפון-מזרחי של ארץ זאת.

יהודי אלג'יריה קיבלו בשנת 1870 אזרחות צרפתית וזכויות מלאות, עם החלת "חוק כרמיה" (Crémieux).

לקראת הבחירות שנערכו ב-15 בפברואר 1880, הכינו שבע עשרה הקהילות היהודיות של מחוז קונסטנטין רשימות בוחרים, כולן כתובות במחברת אחת הנמצאת כיום בארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי. מחברת זאת היא בין התעודות המתייחסות לקהילת מחוז קונסטנטין.

הקהילות אליהן מתייחסות רשימות הבוחרים הן: Ain Beida, Ainsanna, Batna, Biskra, Bone, Bordj-Bou-Arrerig, Bougie, Constantine,

רשימות מהספרייה

הרייט קסו

מתורגם מאנגלית

הערות כלליות

גור אלרואי. האימיגרנטים, ההגירה היהודית לארץ ישראל בתחילת המאה העשרים. יד בן צבי. ירושלים 2004.

Chira, Robert. *From Aleppo to America Part II: Stories*. Orlando. New York, Rivercross Publishing, Inc., 2001. 160p. [מחלב לאמריקה]

שבעת הסיפורים עוסקים בקרובי המשפחה של מר שירה, והוא דן בסיבות שגרמו להם לעזוב את חלב ובדרכי הסתגלותם לחיים בארצות הברית.

Bonfil, Robert. *Rabbis and Jewish Communities in Renaissance Italy*. מתורגם מעברית בידי יונתן צ'יפמן. אוקספורד 1993. אירוסים.

כתבי עת

Hispania Judaica Bulletin; Articles, Reviews, Bibliography and Manuscripts on Sefarad. המכון ללימודי יהדות. האוניברסיטה העברית. ירושלים.

כתב עת זה, המתפרסם לעתים מזומנות, יוצא לאור על ידי פרוייקט המחקר Hispania Judaica. בגיליון הנוכחי, מס' 3 (תש"ס) שני המאמרים בעלי עניין לגניאלוגים.

יהדות פולין: סדרה ביבליוגרפית. המכון ללימודי יהדות, האוניברסיטה העברית. ירושלים 1983-1987. הסדרה כוללת:

1. רשימה של העיתונים היומיים וכתבי העת היהודיים בשפה הפולנית, שפורסמו בשנים 1823-1982. מאת פאול גליקסון. כולל מפתח וביבליוגרפיה. (אנגלית).

2. רשימת יומנים וכתבי עת בשפה יידיש שפורסמו בפולין בין שתי מלחמות העולם. מאת יהודה שיינטון. (עברית).

החברה הגניאלוגית הישראלית, בשיתוף עם בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, מכינה רשימה של עצי משפחה הנמצאים בבית הספרים הלאומי. הג"י תרמה לספרייה למעלה מחמישים עצי משפחה, חלקם בפורמט גרפי (של עץ) וחלקם בצורת רשימות צאצאים, בגודל של דף או שניים. קיימות רשימות גדולות יותר, אבל הן אינן כרוכות ובמצב עדין למדי. מפתח זה יכול את המידע הבא: שמות משפחה, שמות פרטיים, היקף השנים הכלולות בעץ, שנת הפרסום, השפה, הפורמט (גרפי ו/או בצורת רשימה) ומספר המדף. החומר הגניאלוגי מסודר על מדפים ממוספרים, שניתן למצוא אותם בקטלוג הכרטסות שבחדר הקריאה של מחלקת כתבי היד. תודה מגיעה למר דני רייס, ראש המדור לכתבי יד וארכיונים של בית הספרים על שיתוף הפעולה, ולגב' מטילדה טג'ר על מאמציה, ללא לאות, למיחשוב החומר. אנו מקווים כי עד הקיץ יועבר המפתח השלם לאתר האינטרנט של הג"י.

לגביי, הפך הפרוייקט לפרוייקט אישי כאשר היה עלי להפוך עצי משפחה והערות שנרשמו לעיתים במהירות על פיסות נייר קטנות לטקסטים מסודרים או אירוסים גרפיים. טקסטים אלה מייצגים תולדות המשפחות וסיפוריהן, ואני מנסה להוציא זאת לאור העולם. זהו מקור לסיפוק רב.

ספרים חדשים בספרייה

הראל, ירון. בספינות של אש למערב: תמורות ביהדות סוריה בתקופת הרפורמות העותמניות (1840-1880). ירושלים, מרכז זלמן שזר, 2003.

כרוניקה עברית מפראג מראשית המאה ה"ו. מבוא והערות מאת אברהם דוד. ירושלים, המרכז לחקר תולדות ישראל ע"ש בן ציון דינור, 1984.

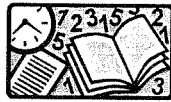
צ'מרניסקי, חיים. עירתי מוטלה. ירושלים, הוצאת מאגנס עבור המרכז לחקר תולדות יהודי פולין ותרבותם, 2002.

בשן, אליעזר. משפחת טאראגאנו: דיפלומטים יהודיים בדרדנלים. ירושלים, מרכז זלמן שזר, 1999.

3. ביבליוגרפיה של פרסומים בעברית וביידיש בפולין החל מ-1944. מאת דבורה צייכנר ואייזיק שכטר. (עברית).

שנתון: מכון ליאו בק. כרך 27, 1982. לונדון, סקר וורבורג. איורים. מפתח. ביבליוגרפיה. רוב המאמרים בכרך זה מתחקים אחר גורלה של הקהילה היהודית החל מווילהלם השני עד לעליית הנאצים. דוגמה לכותרות הפרקים: " ציונים ומחבוללים" ו"סטודנטים יהודיים." המפתח כולל שמות רבים היכולים להיות לעזר לגניאלוגים המחפשים את שורשיהם הגרמניים.

אתרי אינטרנט
ראוי לציין מספר אתרים מקומיים:
התאחדות עולי ליטא בישראל.
<http://www.lithuanianjews.org>. זהו אתר חדש, בעברית ובאנגלית.
הארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי
<http://sites.huji.il/archives/index1.htm>
זהו אתר מוצלח, ובמדור "מה חדש" מצאתי שני פריטים מעניינים: הראשון הוא רשימה בסדר אלפבית של שמות מקומות בפולין שלגביהם קיים בארכיון חומר, הכולל חומר מקורי ומיקרופילם. השני הוא רשימה מפורטת של ארכיון קהילת דנציג, בגרמנית. כדאי לבקר באתרים אלה.

ספרים

Recanati, Aure: Mémorial de la Déportation des Juifs de Grèce.

רקנאטי, אור. ספר זיכרון לשואת יהודי יוון. ירושלים, הוצ' אברהם כהן-ארז, 2005. 3 כרכים (צרפתית) מטילדה טג'ר

בולגרי ואיטלקי (682 עמודים).
ספרים אלה מכילים את כל רשימות השמות שרקנאטי הצליחה למצוא:
* יהודים בעלי אזרחות זרה שניצלו בתחילה מן הגירוש אבל נשלחו למחנות הריכוז לאחר מכן (רשימות מסודרות לפי הלאום).
* רשימות הקורבנות, מבוססות על דפי העד ביד ושם.
* רשימות מבוססות על מסמכים שנמצאים בארכיון הג'וינט בירושלים.
* רשימות שנאספו בעיתון היהודי היוני Chronica.
* שמות מתוך ספרי יזכור שנכתבו על ידי ניצולים.
* רשימות מבוססות על מסמכים שנמצאו בארכיון הקהילה היהודית בסלונקי.
* רשימות מבוססות על מסמכים בולגריים.
* רשימות מבוססות על מסמכים איטלקיים.
* רשימות של השם **רקנאטי** מתוך ספרה הראשון, המבוסס על טופסי "הצהרות הרכוש" (ראה לעיל).

הספרים מחולקים, כאמור, לפי אזורי הכיבוש ביוון: האזור הגרמני, הבולגרי והאיטלקי. בכל חלק הסדר הפנימי הוא לפי שמות המקומות:
Crete, Didymoteichon, Florina, Kalamata, Pirrus, Salonika, Sufilion, Verroia and

אור רקנאטי, שמוצאה מסלונקי, השתתפה בכנס הבינלאומי לגניאלוגיה יהודית שהתקיים בפריס ב-1997. לאחר הרצאה של סרז' קלארספלד (Serge Klarsfeld) על גירוש יהודי צרפת היא שאלה את המרצה: "האם קיים ספר זיכרון על גירוש יהודי יוון? האם קיימת יוזמה כלשהי בעניין זה?"
קלארספלד ענה "לא" על שתי השאלות. זה הספיק. בו במקום החליטה גב' רקנאטי שהיא תכתוב את ספר הזיכרון. לא היה לה כל ניסיון, אך היא למדה מהר. במזיאון השואה בווינגטון היא מצאה מיקרופילמים של "הצהרות רכוש" – טפסים שהגרמנים אילצו את יהודי סלונקי למלא באחד במרס 1943. אמנם השמות שבטפסים אלה כוללים רק כשליש מהאוכלוסייה היהודית של סלונקי, אך היא החליטה לפרסם את המידע ובשנת 2000 הוציאה ספר בשם *הקהילה היהודית של סלונקי – 1943*.
ספר זה מכיל 13,500 שמות. לגבי חלק מהשמות היא מצאה גם את כרטיס הכניסה לאושוויץ והוסיפה אותו למידע הבסיסי.

עתה עשתה אור רקנאטי את הבלתי אפשרי. היא חיברה שני כרכים עבים וכרך נוסף כמבוא. כרך אחד מוקדש לשטחי יוון שהיו תחת הכיבוש הגרמני (638 עמודים) והשני מוקדש לשטחי יוון שהיו תחת כיבוש

יוון בתקופת מלחמת העולם השנייה, הפתרון הסופי וגירוש היהודים.
ישר כוח לגב' רקנאטי על החיבור היוצא מן הכלל והמיוחד במינו. נפוליאון אמר "Qui veut, peut" (מי שרוצה, יכול), ואור רקנאטי הוכיחה זאת.
ניתן לרכוש את הספר אצל: הוצ' אברהם כהן-ארוז, כתובת אלקטרונית
avrahamcohen1@hotmail.co.il

Alexandropoulos, Drama, Kavala, Komotini, Serres, Xanthi and finally Arta, Athens, Corfou, Chalkis, Ioannina, Karditsa, Kastoria, Larissa, Paramythia, Patras, Preveza, Rhodes, Trikala, Volos, Zante.
המחברת הוסיפה לכל קהילה רשימה קצרה של תולדות הקהילה, ובמבוא רשימה היסטורית על כיבוש

**האובססיה הגזענית של הנציונל-סוציאליסטים והשפעתה
על מחקר הגניאלוגיה היהודית בגרמניה**
סיכום חלק השלישי מתוך הסדרה בת שלושה חלקים מאת ארנסט קלמן
שהופיע בכתב העת *Stammbaum* גיליון 26 חורף 2005
הרולד לואין

[*The Racist Obsession of the National socialists and its Impact on German-Jewish Genealogical Research* by Ernest Kallmann. *Stammbaum* Issue 25, Summer 2004.]
מתורגם מאנגלית

של ASR והיו יכולות להיות בעלות עניין היסטורי רב, אולם לא ידוע היכן הן נמצאות. בעיות כספיות וקונפליקטים פנימיים היו הסיבות לכך שבסופו של דבר הוגבלה מערכת כרטסות זו למטרות של מדיניות הגזע, בעיקר לבדיקת יהודים או כאלה שנחשדו שהם יהודים. מרבית התיקים של החברה הגניאלוגית של העיר דרוזון לא הושמדו בזמן המלחמה, ומאחר שתיקים אלה הם בחלקם העתקים של תיקי גרקה, יש לשער שהם מכילים נתונים הקשורים ליהודים. ניתן להגיע לתיקים אלה בלשכה המרכזית הגרמנית לגניאלוגיה בלייפציג.

מפקד האוכלוסין 1939. מפקד זה, המשלים את המפקד מ-1938, מכוון באופן מיוחד ליהודים והוא הושלם באמצעות טופס-חובה נוסף שתויק בתוך מעטפה חתומה מיוחדת. טופס זה התייחס למעמד הגזעי של האדם הרשום. סירוב למלא את הטופס או הצהרה שקרית בו יכלו להביא לעונש כבד. הטופס דרש במיוחד לציין את הלאום של כל אחד מארבעת הסבים, כדי לקבוע אם הם היו בני הגזע היהודי. מרבית הטפסים האלה לא הושמדו, וניתן לראותם בארכיון הפדרלי בברלין. הטפסים גם צולמו על ידי המורמונים.

מקור המידע העיקרי למאמר זה הוא עבודת דוקטורט (Ph.D) של Diana Schulle שפורסמה כספר ב-2001.

החלק השלישי מתאר את ההשפעה של "המשרד לחקר הגזע" (*Reichssippenamt*) על המחקר הגניאלוגי של יהודי גרמניה כיום.

היעלמות רישומים. בזמן ליל הבדולח בשנת 1938 ולאחריו, אבדו הרבה מאוד מסמכים יהודיים כאשר אין ספור רישומים הושמדו במשרדי הרישום האזרחיים בגלל ההפצצות הכבדות. מסמכים נוספים אבדו כאשר הנאצים ניסו למחוק את עקבות מעשיהם במחנות הריכוז, במיוחד באושוויץ.

כדי למנוע נזקים נוספים מהפצצות בנות הברית, הועברו מסמכים מהארכיונים אל מכרות מלח שלא היו בשימוש ואל טירות בדרום סכסוניה ובתירינגן. המשרד המשיך לפעול עד אפריל 1945, כמעט עד לסיום מלחמת העולם השנייה.

הכרטסות מתקופת הנאצים. הכרטסות המקוריות של ASR נעלמו. הכרטסות שהוכנו על ידי גרקה (Gercke) לפני 1933 היוו את מסד הנתונים העיקרי

בספריית המורמונים (SDL) נמצאים העתקים של מיקרופילמים אלה.

רישומים ששרדו. המאמר מסתיים בציון מספר רישומים ששרדו, הכוללים רשימות של אימוץ שמות ועצי משפחה רבים מתוך האוסף של ברתולד רוזנטל. רשימות אלה נמצאים כיום במכון ליאו בק. כמו כן קיימים רישומים מינהליים שר אזורי שיפוט מקומיים ואזוריים שונים, אחדים מהם מהמאה ה-17, הכוללים רשימות מס, תהליכי משפט, רשימות דמי חסות, מפקדי אוכלוסין מיוחדים ליהודים, רשימות של שינויי שמות, ואומדני מיסים מיוחדים. נוסף לכך מצויים גם רישומי לידות, נישואין ופטירות שהוחזקו בכנסיות המקומיות וכוללים גם נתונים סטטיסטיים חשובים של האוכלוסיה היהודית.

המפקד מאורגן לפי ערים, ובמקומות יישוב יותר קטנים לפי אזורים. על כן רצוי לדעת את מקום המגורים של האדם שמחפשים, כפי שהיה בחודש מאי 1939, בעת המפקד. תוצאות המפקד של תורנגן ושל מספר ערים בחבל הרור אבדו.

מיקרופילמים של הרישומים שאותרו ומופתחו. עם המאמצים הרבים של בנות הברית לאתר חומרי ראיות בסיום המלחמה, נתפסו או "הוחזקו לשמירה" מסמכים רבים על ידי ארצות הברית, מזרח גרמניה וברית המועצות. מתוך המסמכים שאותרו בסופו של דבר, נמצאים העתקים רבים של מיקרופילמים גרמניים בארכיון המרכזי לתולדות עם ישראל בירושלים, במכון ליאו בק בניו יורק ובמרכז היהודי בברלין (לפני איחוד גרמניה נשמרו מסמכים אלה בלייפציג). גם

מאמרים מעיתונים זרים

Revue du Cercle de Généalogie Juive, No.80, Tome 20, October-Décembre 2004

מטילדה טג'ר

המרכז לדוקומנטציה יהודית בת זמננו (פריס).
בתי הקברות היהודיים של פריס וספרי הטלפונים של הבירה.
ארכיון של שירות הביטחון הציבורי שבבריסל, בלגיה.
מוזיאון הדפורטציה שבעיר Malines, בלגיה.
המחבר חקר את משפחות SMIETAN, TCHERKOWSKI, GERSON מפולין וליטה.

ג'ק טאייב (Jacques Taieb) שפרסם לא מכבר מילון שמות יהודי צפון אפריקה, מנתח מפקד אוכלוסין שנערך בקונסטנטין (Constantine) שבאלג'יריה ב-1837, כשהצרפתים השלימו את כיבוש המדינה. טאייב משווה את נתוני המפקד עם רישום נישואין מן השנים 1846-1852, וכך הוא מצליח לערוך טבלה של שמות המשפחה בעיר יחד עם אחוז השכיחות של כל אחד. ייחודו של מחקר זה הוא בחיבור בין דמוגרפיה, אונומסטיקה (חקר השמות) והיסטוריה.

אוצר מקורות המידע בצרפת, בכלגיה וכארה"ב עבור מהגרים יהודיים ממזרח אירופה, חלק שני, מאת Daniel Vangheluwe.
שיטת העבודה של המחבר מתבססת על השערות, והוא מצליח לאמת את ההשערות על ידי שימוש יסודי ומרבי בארכיונים לא שגרתיים כגון תיקי משטרה, תיקי התאזרחות ועוד. התוצאות מדהימות.
מלבד מאגרי המידע הגניאלוגיים הידועים כגון JewishGen, בסיס הנתונים באליס איילנד ועוד, השתמש המחבר במקורות המידע הבלתי שגרתיים הבאים:
תיקים "רוסיים" בארכיון הקונסולרי שב-Fontainebleau.
ארכיון פריס.

תיקי התאזרחות שבארכיון הלאומי של צרפת.
ספרו של סרז' קלרספלד (Serge Klarsfeld) על המשלוחים שיצאו מצרפת לכיוון מזרח בתקופת מלחמת העולם השנייה.

המבורג

ביקור בעיר מולדתי 13-6 במאי 2003, מאת יוסף רוטשילד מבריסל. יומן אירועי כל יום.

שוויצרית

עדויות לנוכחות יהודית, מאת Raymond M. Jung

המחבר מתאר צלחת מעץ ומברזל שעליה חרותים מגן דוד והאותיות מו"ו (המחבר קורא אותיות אלו ב"ה ומפרש אותן "ברוך השם"). הצלחת היא משנת 1770, ומקורה ביונגהולץ (Jungholz) באלזס העילית (Oberelsass). לדברי המחבר, שימשה הצלחת ל"ערוב חצרות" ועליה שמו בפסח מצה סמלית לחיבור בתי הכפר ליישוב אחד.

בית הקברות היהודי בזולצבורג (Sulzburg) חלק 2, מאת Peter Stein

במאמר יש 291 שמות של הנפטרים בצירוף שנות הפטירה מ-1848 ועד 1980.

ספר הכתובות כמקור, מאת Raymond M. Jung, לפנינו פרטים מספר הכתובות של העיר בזל משנת 1835. הספר מכיל את השמות של 18 סוחרים יהודים בצירוף פירוט במה הם סחרו.

רשימת הנישואין של שמעון בלום (אלזס, 1750-1707) חלק 23, מאת Daniel Teichmann

מבט לאחור על הקונגרס הבין לאומי לגניאלוגיה יהודית בירושלים 2004, מאת Juergen Sielemann

המחבר מציין בהערכה את הארגון, רב גונית הנושאים, הסדנאות, המקורות במחשב והביקורים בארכיונים.

אבני נגף וגניאלוגיה: משפחת קימרמן (Kuemmermann) מואנדסבק (Wandsbeck) מאת Astrid Louven

חייהן של אם ושתי בנותיה בשם קימרמן מהמבורג, שנספו במזרח בשנת 1942 והיום שמותיהן חקוקים על מרצפות ליד הבית שהתגוררו בו.

על אנשים וספרים, חלק 2: פורטוגלי מהמבורג במדריד, רפאל קורי רודיטי (Rafael Cori y Roditti) מאת Michael Studemund-Halevy

נושא החוברת: "הרמב"ם". המחבר הוא יהודי ספרדי שעזב באמצע המאה ה-19 את איזמיר או את קושטא והתיישב בהמבורג ואחר כך בברלין כדי לחיות חיים חופשיים. המחבר מתאר את הקהילה הפורטוגלית בהמבורג בתקופה זו ומביא פרטים על חייו של רודיטי ואשתו וגם על יהודים נוספים מאותו המוצא: יעקב אשכנזי ודוד בן עזרא.

GenAmi, No.31- Mars 2005

מטילדה טג'ר

צפון מזרח צרפת האשכנזים, בדרום צרפת התגוררו יהודים גולי ספרד, חלקם אנוסים שחזרו ליהדות.

ובעניין יהודי ספרד שבצרפת מסופר בחוברת זאת על אישה בשם רבקה מנדס סולס (Mendes Soles) שנולדה בבורדו בשנים הראשונות של המאה ה-19. בתעודת הלידה של בנה רשום שם הנעורים של רבקה כמנדסולה (Mendesolle). והנה רבקה נפטרה בפריס ב-1875 ובתעודת הפטירה שלה שמה מלפני הנישואין הרשום הוא: Mendelsohn.

הגניאלוגים החוקרים את משפחותיהם מצרפת נתברכו ברישומי לידה, נישואין ופטירה כפי שהחוק דרש, מאז סוף המאה ה-18, ובכל זאת החוקר צריך להתייחס בזהירות לרישומים אלה.

כתב עת זה יוצא לאור בפריס על ידי חברת ג'נעמי המגדירה את עצמה כחוג ידידים העוסקים בגניאלוגיה יהודית ומכאן משחק המילים בין השפה העברית והשפה הצרפתית "עמי" המציין את היהדות ו-Ami שפירושו "ידיד" בצרפתית.

החוברת הנוכחית מוקדשת כולה לחקר משפחות שמקורן בחבלי אלזאס ולוריין (Alsace & Lorraine), שבצפון מזרח צרפת. בחבלי ארץ אלה התגוררו רוב יהודי צרפת האשכנזים שהיו להם קשרי חיתון עם יהודי גרמניה המערבית. אל נשכה כי השתייכות שני מחוזות אלה לגרמניה או לצרפת היו עילה למלחמות בין שתי המדינות האלה. לעומת יהודי